

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav pro dějiny umění

Bakalářská práce

Libor Černý

Ikonografie sv. Jana Nepomuckého v Praze 17. a 18. století

Iconography of St. John of Nepomuk in Prague 17th and 18th century

V Praze 2011

Vedoucí práce

Prof. PhDr. Ing. Jan Royt, PhD.

Poděkování

Chtěl bych poděkovat především panu profesorovi Roytovi, který byl vedoucím mé práce. Také bych za vzácné připomínky poděkoval proboštovi v Litoměřicích, prelátu Jiřímu Hladíkovi. Můj dík také patří dnes již zemřelému převorovi maltézskeho řádu Josefu Zlámalovi, který byl velkým ctitelem svatojánským a vlastně mne přivedl na myšlenku k napsání této práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citované literatury a dalších odborných zdrojů.

Na tuto práci se vztahuje autorskoprávní ochrana podle zákona č. 121/200 Sb. O právu autorském a právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). V souladu s tímto zákonem je dílo duševním vlastnictvím autora a jeho užití, kopírování nebo vydání je možné jen s autorovým svolením. Při citování je povinné uvedení autora a názvu díla.

Anotace

Tato práce pojednává o svatojánských památkách, která vznikly v Praze v 17. a 18. století. První kapitola je věnovaná literatuře jež byla napsána o sv. Janu Nepomuckém. Další kapitola vypráví o životě, působení a mučednické smrti tohoto světce. V dalším díle této práce se věnuji tzv. „druhému životu sv. Jana Nepomuckého“, jedná se o úctu před blahořečením až do svatořečení v roce 1729. Snažil jsem se také popsat ráz barokních slavností spojených s tímto aktem. V následující kapitole jsem se zabýval místy, která jsou spojována se sv. Janem Nepomuckým v barokní Praze. Další díl pak vypráví o obrazech, sochách a freskách v pražských chrámech a na veřejných prostranstvích. Z nepomucenských památek jsem věnoval zvláštní pozornost náhrobku sv. Jana Nepomuckého v katedrále sv. Víta a světcově soše na Karlově mostě. Historickou Prahu jsem omezil na Pražský hrad, Hradčany, Malou Stranu, Staré a Nové Město a Vyšehrad. Věnoval jsem se také svatojánské ikonografii a v závěru významu kultu sv. Jana Nepomuckého.

Myslím, že tato práce zaznamenala velkou část svatojánských pokladů pražských kostelů, kaplí, ulic a náměstí. Nebylo však možné se věnovat artefaktům s motivem sv. Jana Nepomuckého v pražských muzeích a soukromých sbírkách, které jsou zajisté velmi bohaté a zajímavé.

Klíčová slova

Svatý Jan Nepomucký – Praha – Vltava – most – náhrobek – úcta – kult – ikonografie – kostel – kaple - obraz – socha - oltář

Annotation

This work deals with the Midsummer monuments, which originated in Prague in the 17th and 18th century. The first chapter is devoted to the that was written by St. John of Nepomuk. Another chapter tells of the life, work and martyrdom of this saint. In another work, which has been called „sekond life“ of St. John of Nepomuk, it is the awe before the beatification to canonisation in 1729. I tried to describe the character of baroque festivities associated with this instrument. In the next chapter dealt with places that are associated with St. John of Nepomuk in the Baroque Prague. Another part tells about the paintings, sculptures and frescoes in Prague churches and public spaces. From Nepomuk's sights I paid special attention to the tomb of St. John of Nepomuk in St. Vitus Cathedral and saint statue on Charles Bridge. I have limited historical Prague at the Prague Castle, Hradčany, Lesser Town, Old and New Town and Vyšehrad. I also devoted Midsummer iconography and cult of St. John of Nepomuk conclusion significance.

I think that this work has seen a large part of the Midsummer treasures of Prague churches, chapels, streets, and squares. It was not possible to give a motive St. artifacts. John of Nepomuk in Prague's museum and private collections, which are certainly very rich and interesting.

Key words

St. John of Nepomuk – Prague – Vltava – Bridge – tombstone – respect – cult – iconography – church – chapel – picture – sculpture - altar

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Literatura spojená se sv. Janem Nepomuckým.....	8
3. Život a smrt sv. Jana Nepomuckého.....	10
4. Druhý život sv. Jana Nepomuckého.....	12
5. Blahořečení a svatořečení.....	15
5. 1. Blahořečení Jana Nepomuckého v Římě roku 1721.....	15
5. 2. Oslava blahořečení v Praze.....	16
5. 3. Svatořečení v Římě roku 1729.....	17
5. 4. Oslavy svatořečení v Praze.....	19
6. Úcta ke sv. Janu Nepomuckému v Praze v 17. a 18. století a místa s ní spojená.....	22
7. Umělecká díla se svatojánskou tematikou v Praze 17. a 18. století.....	25
7. 1. Náhrobek sv. Jana Nepomuckého v katedrále sv. Víta.....	25
7. 2. Ostatní nepomucenské památky katedrály sv. Víta.....	27
7. 3. Svatojánské památky na pražském Hradě a Hradčanech.....	28
7. 4. Svatojánské památky na Malé Straně.....	30
7. 5. Socha sv. Jana Nepomuckého na Karlově mostě.....	32
7. 6. Svatojánské památky na Starém Městě.....	33
7. 7. Svatojánské památky na Novém Městě a Vyšehradě.....	38
8. Ikonografie sv. Jana Nepomuckého.....	42
9. Závěr.....	45
10. Seznam použité literatury a pramenů.....	47
11. Seznam obrazové dokumentace.....	49
12. Obrazová dokumentace.....	50

1. Úvod

Můžeme říci, že Matyášovou branou vjelo baroko slavnostně do Prahy a razilo si tak velkolepou cestu nejen Prahou, ale i všemi zeměmi někdejší Koruny české. Díky vítězství katolických vojsk na Bílé hoře dostal tento styl v našich zemích příležitost se utvářet a vyvinout, můžeme-li říci, v umělecký sloh, který zcela zdomácněl a splynul se zdejším prostředím. Praha se stala městem velkolepých paláců, kostelů, klášterních komplexů a měšťanských domů. Českou krajinu zaplavila poutní místa, kaple, boží muka a jiné stavby. Zámky a letohrádky zemské šlechty dosvědčují bohatství aristokracie a to nejen ve stavbách nových, ale i v přestavbách a renovacích předchozích objektů. Dodnes barok nezmizel z našeho denního života. Není snad města a vesnice, která by nebyla zasažena barokní architekturou. Zprvu architekti přicházeli z Itálie i odjinud, ale postupem doby, jak baroko zdomácnělo, začala i naše země plodit umělce, kteří se mohou srovnávat s cizinou.

Stavby začaly doplňovat sochy, na veřejných prostranstvích se objevují morové a mariánské sloupy, cesty lemují oblíbení světci a kamenné kříže. A ani malířství nezůstává pozadu. Nejedna český kostel se může pyšnit oltářním obrazem, ale také freskovou výzdobou. I světské budovy a kláštery bývají pokladnicemi malířských děl.

V 17. století se rekatolizace snaží navázat na dobu císaře Karla IV. restitucí a to nejen navrácením církevního majetku z doby před rokem 1419, ale také úctou k zemským patronům a svatým celkově. Mariánský kult zdomácněl a Pannu Marii můžeme pokládat za královnu barokních Čech. Zvláště mariánská poutní místa k sobě přitahují množství věřících. Mohl bych se rozepsat o úctě k Panně Marii Svatohorské, Staroboleslavské, Svatotomské nebo Svatojakubské. Milostnou sošku Pražského Jezulátka ani nemusím připomínat, s tou se můžeme setkat v celém katolickém světě ještě dnes. Obzvláště v 17. století byli velmi oblíbeni takoví světci jako sv. Václav, sv. Vojtěch, sv. Anna, sv. Josef a mnoho jiných. K těmto světcům se přiřazují sv. Antonín Paduánský, sv. Norbert a také světci novější jako sv. Alois Gonzaga nebo sv. Karel Boromejský. Zvláště úcta k domácím světcům byla projevem nového patriotismu. A nyní se dostávám ke světcí, o němž má být tato práce. Jedná se o sv. Jana Nepomuckého, který byl uctíván v Čechách jako mučedník dlouho před svou beatifikací v roce 1721. Tento světec se stal asi největším symbolem barokních Čech. Byl vyzdvihován i zatracován. Měl své ctitele i odpůrce. Přesto se s ním ještě dnes můžeme setkat na mnohých místech nejen naší země, ale také jinde v Evropě, zvláště v Bavorsku a Rakousku. Stejně tak můžeme jeho sochy a obrazy potkat v Jižní Americe.

Památky na tohoto světce nalezneme snad všude. Ikonograficky se jedná o světce, kterého snad nelze zaměnit. A právě Praha je plná míst, se kterými je sv. Jan Nepomucký spojován a kde se nalézají mnoho uměleckých památek, jež vytvořily ruce barokních mistrů.

Ve své práci bych se chtěl omezit na historickou Prahu – Staré a Nové Město, Malou Stranu,

Hradčany a Vyšehrad. Budu se věnovat významu a projevům úcty ke sv. Janu Nepomuckému v 17. a 18. století a připomenou místa, která jsou spojena s jeho osobou a těmi nejvýznamnějšími uměleckými památkami doby baroka – obrazy, freskami a sochami s nepomucenskou tematikou. Pražské kostely ukrývají mnoho uměleckořemeslných pokladů zlatnických i stříbrnických, toto ovšem není obsahem této práce, proto se o tomto tématu nebudu zmiňovat, vyjma náhrobku sv. Jana Nepomuckého v katedrále sv. Víta a některých jiných významných artefaktů, např. svatohavelský kalich nelze opomenout. Zvláštní kapitolu věnuji také soše sv. Jana Nepomuckého na Karlově mostě. Množství soch, obrazů, relikviářů a jiných památek se nachází nejen ve státních institucích, ale také v pražských soukromých sbírkách. Chtěl bych se také zabývat ikonografickým rozbořem, neboť je u tohoto světce velmi zajímavý.

V českých církevních dějinách i v umění baroka má tento světec nezpochybnitelně první místo, proto si jistě zaslouží naši pozornost. Pokusme se tedy podívat na osud člověka, jehož život byl přerušen násilnou smrtí.

2. Literatura spojená se sv. Janem Nepomuckým

Datovat úctu ke sv. Janu Nepomuckému můžeme asi někam na přelom 14. a 15. století. Svatovítské kapitula si umučeného generálního vikáře přivlastnila a také mu od samého počátku vzdávala úctu a snažila se šířit jeho slávu. Zmínky o pražském mučedníkovi jsou již u Tomáše Ebendorfera z Haselbachu, Pavla Žídka, Jana z Krumlova i Václava Hájka z Libočan. Ten udělal z generálního vikáře omylem mučedníky dva. Až roku 1599 zařadil Jana Nepomuckého Jiří Berthold Pontanus z Breitenberga mezi české patrony a to ve svém díle „*Spirituale bohemiae jubilum*“. Pro Pontana byl sv. Jan především mučedníkem zpovědního tajemství. V roce 1641 byla vydána kniha „*Fama Posthuma*“, jedná se vlastně o druhý, posmrtný život Jana Nepomuckého. Tento poetický životopis je dílem Kašpara Petra Drauškoviusa a Jiřího Feruse Plachého.

Důležitý pro rozvíjející se svatojánský kult je latinský životopis svatovítského kanovníka Jana Ignáce Dlouhoveského z Dlouhé Vsi. Ten ho sepsal v roce 1668. A byl to právě Dlouhoveský kdo popsal děj poutě Jana Nepomuckého do Staré Boleslavi k Paladiu země České.¹ Tento motiv je také zajímavý pro nepomucenskou ikonografii. I v jiném svém díle „*Koruna česká*“ se tento svatovítský kanovník zabývá sv. Janem Nepomuckým. Druhá polovina 17. století je sycena barokním vlastenectvím a návratem ke zbožnosti z dob Karla IV., sílí především kult sv. Václava a českých patronů. Je to také doba kdy jezuita Bohuslav Balbín sepsal „*Život Jana Nepomuckého*“. To se stalo v letech 1670-71 a byl vydáno až roku 1680. Toto dílo bylo přeloženo do mnoha jazyků a stalo se oblíbeným čtením. Nejslavnější reedice byly vydávány v letech 1725-30 a byla doplněna rytinami Andrease Pfeffela. V 17. století byla také vydána publikace Jiřího Crugeria „*Maiales Triumphii*“

Důležité informace máme také ze zápisů farářů pražské arcidiecéze, které byly zasílány do Prahy na přání arcibiskupa Ferdinanda Khünburga. Mělo se zjistit jaká je úcta a povědomost o Janu Nepomuckém mezi obyvatelstvem v době před beatifikací. Vyšehradský kanovník Jan Tomáš Vojtěch Berghauer napsal velkolepé dvousvazkové dílo s názvem „*Protomartyr poenitentiae*“. První díl byl vydán v roce 1736 a druhý až o třicet let později.² Berghauer pojednal život sv. Jana Nepomuckého jako širokou retrospektivu českých dějin. V této práci bylo mnoho historických nesrovnalostí. Ty odhalil učený augustinián Eliáš Sandrich a vše shrnul ve své práci roku 1747. Nejdůležitějším poznatkem bylo, že sv. Jan Nepomucký byl jen jeden a také datu umučení generálního vikáře je platný pro rok 1393 a ne 1383. Tyto nové zjištění později potvrdil i Gelasius Dobner a Josef Dobrovský.

Již od počátku měl sv. Jan Nepomucký mnoho nepřátel a to zvláště v 19. a 20. století. I přesto v této době vznikala díla k jeho oslavě. Ke stému výročí kanonizace bylo vydáno několik knih,

¹ Daniela VOKOLKOVÁ: Mučedník zpovědního tajemství sv. Jan Nepomucký, Praha 1993, 21.

² Jan KOTOUS: Portréty vyšehradské kapituly, Kostelní Vydří 2007, 18.

např. kniha o životě a zázracích sv. Jana Nepomuckého od Václava Františka Neumanna. Pro historiky umění je důležitý P. František Ekert. Ten vydal v Praze roku 1883 svá „Posvátná místa král. Hl. města Prahy“ a v nich mimo jiné popsal i nepomucenské památky pražských kostelů, kaplí, náměstí i ulic. Také dr. Klement Borový vydal ke stopadesátiletému výročí svatořečení sv. Jana knihu o jeho životě a úctě. Nepomucenským kultem se také zabýval ve své práci dr. František Stejskal. Neměl bych zapomenout na jednoho velkého svatojánského ctitele. Byl jím světící biskup pražský Antonín Podlaha. Tento vzdělaný a uměnilovný člověk shromáždil na pražských Hradčanech ve svých sbírkách mnoho skvostů s nepomucenskou tematikou. Biskup Podlaha napsal, mimo jiné, „Album svatojánské“. Na tomto díle pracoval společně s Eduardem Šittlerem. Společně také sestavili „Chrámový poklad u sv. Víta v Praze“, ve kterém jsou popsány i předměty se svatojánskými motivy z chrámového pokladu. V novější době se svatojánské tematice a životě v barokní Praze věnoval Antonín Novotný. Ve své knize „Praha temna“ velmi barvitě popisuje slavnosti spojené s blahořečením a svatořečením sv. Jana Nepomuckého a zabýval se také úctou k němu. Roku 1929 byl sepsán sborník „Pragensia svatojánská“. Tato kniha vznikla k dvousetletému výročí kanonizace a byla vlastně průvodcem výstavou, která se konala v pražském klášteře alžbětinek.

Svatý Jan byl také zatracován. Měl však několik zastánců. Můžeme jmenovat např. Františka Štědrého a jeho knížečku „Obrana sv. Jana Nepomuckého“ z roku 1906. Po vzniku První republiky byl hlavním obhájcem nepomucenským Josef Pekař. Jeho kniha „Tři kapitoly z boje o sv. Jana Nepomuckého“ je dodnes důkazem klidného polemiky tohoto velkého svatojánského zastánce.³

Doba po obou válkách svatojánskému kultu moc nepřála a tak kniha Jaroslava Polce „Svatý Jan Nepomucký“ byla vydána česky až roku 1993. Svatým Janem se také zabýval Václav Ryneš. Až doba po roce 1989 byla příležitostí znovu zhodnotit význam pražského mučedníka. Při příležitosti šestistého výročí umučení roku 1993 byla v Praze a Mnichově pořádána výstava se svatojánskou tematikou. Právě Bavorsko si zvolilo za svého spolupatrona sv. Jana Nepomuckého. Při této akci byl vydán katalog, na kterém se podílelo několik osobností, jež se nepomucenskou otázkou zabývají. Za všechny bych jmenoval Petera Volka a Jana Royta. V tomto roce bylo vydáno i několik dalších významných publikací. Je nutné zmínit knihu Víta Vlnase „Jan Nepomucký, česká legenda“ a knížečku Daniely Vokolkové „Mučedník zpovědního tajemství“.

Svatý Jan Nepomucký je vděčným tématem i v současnosti nejen pro české autory, ale také zvláště v Bavorsku a Rakousku

³ VOKOLKOVÁ 1993 (pozn. 1) 25.

3. Život a smrt sv. Jana Nepomuckého

České oltáře zdobí především jména mučedníků. Mezi ně, vedle sv. Václava, Vojtěcha, Víta, Ludmily a dalších patří i sv. Jan Nepomucký. Jestliže víme, že v roce 1369 byl Jan již veřejným notářem, pak mu muselo být více než dvacet let a musel se narodit někdy mezi léty 1340 až 1350.⁴ Jeho přesné datum narození sice neznáme, ale o místě větších pochyb není. Stalo se tak v Nepomuku v jihozápadních Čechách, který tehdy patřil cisterciáckému klášteru na Zelené hoře. Toto městečko bylo nazýváno již za Janova života Pomuk i Nepomuk. Až po husitských válkách se ustálilo používání názvu Nepomuk. Pozdější světec se podepisoval jako Jan z Pomuku. V tomto městě dnes nalezneme jen málo památek na dobu Janova života. Dodnes se zachoval raně gotický kostel sv. Jakuba, jenž přežil četné požáry. Zde byl Jan pokřtěn, se vši pravděpodobností jako Jan Křtitel. Na místě domu kde se Jan měl narodil dnes stojí barokní kostel sv. Jana Nepomuckého. Tento chrám vybudoval v letech 1734 – 1738 Kilián Ignác Dientzenhofer nákladem hraběte Jana Adolfa z Martinic.⁵ Tento kostel nenechá nikoho na pochybách, že je zasvěcen právě sv. Janu Nepomuckému, připomínají to obrazy na stěnách i sochy. Zde uprostřed lodi se nachází oltářík, kde údajně světec přišel na svět. Ovšem je to spíše legenda, s určitostí přesné místo neznáme. Nevíme mnoho o jeho rodičích. Janovým otcem byl Velflín nebo Volfín, který byl v letech 1355 – 1367 rychtářem v Nepomuku. Se vši pravděpodobností šlo o rodinu českých Němců, ale národnost není vůbec důležitá. V Nepomuku strávil Jan své dětství. Není dnes možné zjistit, kde nabyl základní vzdělání, ale bylo to s největší pravděpodobností v nedalekém klášteře na Zelené hoře. V polovině roku 1369⁶ se s ním setkáváme poprvé a to když byl jmenován novým veřejným notářem. Právo jmenovat nové veřejné notáře měl pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašimi přímo od císaře Karla IV.. Předepsaná notářská zkouška se konala v arcibiskupově paláci, který stál tehdy na dnešním Dražického náměstí. Tento úřad zastával deset let. Roku 1378 zemřel Karel IV. a roku 1380 arcibiskup Jan Očko z Vlašimi. Později, už za nového arcibiskupa Jana z Jenštejna byl Jan povýšen na císařského notáře, ten ho potvrdil i ve funkci oltářníka v kapli sv. Erharda a Otýlie⁷ ve Svatovítské katedrále, kde je pohřben i Jan Očko z Vlašimi. Tuto kapli známe také pod názvem Vlašimská. Shodou okolností je u této kaple dnes skvostný světcův náhrobek, který dnes ochraňuje ostatky sv. Jana Nepomuckého. Být oltářníkem nebyla v té době žádná maličkost a vyžadovala oddaného služebníka. V roce 1380 přišel do Prahy mor a tomu podlehl mnoho tisíc lidí, mimo jiné i farář u sv. Havla na Starém Městě. Jan nastoupil na jeho místo. S touto novou funkcí zastával i

⁴ Vít VLNAS: Jan Nepomucký, česká legenda, Praha 1993, 8.

⁵ Věra NAŇKOVÁ: Chronologický seznam díla Kiliána Ignáce Dientzenhofera, in: Kilián Ignác Dientzenhofer a umělci jeho okruhu, Praha 1989, 48.

⁶ Jaroslav V. POLC: Svatý Jan Nepomucký, Praha 1993, 41.

⁷ Ibidem 83.

funkci notáře a arcibiskupova sekretáře. V té době již studoval na právnické fakultě a v roce 1381 získal hodnost bakaláře. Pro svatohavelskou faru získal zástupce a vydal se na studia do Itálie. Zlákala ho právnická univerzita v Padově. Po Bologni a Salermu to byla tehdy třetí nejstarší italská univerzita. Nebyl jediným studentem z našich krajů, ale Jan si zde vedl opravdu úspěšně.⁸ Tato část jeho života je známa až od konce 19. století a tak bychom tu marně hledali světcovu sochu. V 18. století totiž vznikla v Padově celá alej soch na náměstí Prato della Valle. Protože galerii věnovali Padovští slavným učitelům a žákům padovské univerzity, jistě by na sv. Jana Nepomuckého nezapomněli. Každá univerzita v Padově a tedy i právnická byla rozdělena na dvě části. Na studenty z Itálie a na studenty z druhé strany Alp. Žáci si zde volili ze svého středu rektory a roku 1386 připadla tato funkce i na Jana Nepomuckého⁹, to svědčí o velké vážnosti k jeho osobě. Rektor byl po celou dobu své funkce nejvyšší univerzitní autoritou. Zde byl také roku 1387 promován doktorem práv.

Ještě za italských studií se stal kanovníkem kolegiální kapituly u Sv. Jiljí. Tohoto kanonikátu se později vzdal. Současně byl jmenován arcijáhnem v Žatci. Musel tedy dohlížet i na církevní život na Žatecku. V té době, roku 1389, přijal také kanovníctví na Vyšehradě. Kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě byla založena prvním českým králem Vratislavem někdy kolem roku 1070.¹⁰ Byla přímo podřízená papežské kurii a náležela k nejpřednějším institucím v českém státě. Roku 1390 se sem Jan přestěhoval. V roce 1389 si na jeho věrné služby vzpomněl Jan z Jenštejna a jmenoval ho svým generálním vikářem. Je nutné podotknout, že Jan z Jenštejna byl velký ctitel Panny Marie a právě on zavedl v církvi svátek Navštívení Panny Marie. Ve výtvarném umění té doby tento motiv našel velký ohlas. Právě tato funkce se později stala Janovi osudnou. Tento úřad byl v Praze poměrně novou záležitostí.¹¹ Objevuje se až na konci episkopátu Arnošta z Pardubic. Kolem roku 1390 se začaly prohlubovat rozpory mezi světskou a církevní mocí. Pro Václava IV. bylo nadlidským úkolem vést země Koruny české, Německo a Lucembursko. Nezvládal ani neshody s církví a začal necitlivě zasahovat do jejích záležitostí. Míra královy trpělivosti přetekla ve chvíli, když plán dosadit do nového biskupství na západě Čech jeho oblíbence zmařil právě Jan z Jenštejna a jeho generální vikář Jan z Nepomuku. Král Václav rozkázal zatknout arcibiskupa a jeho nejbližší rádce zatknout a odvést na Pražský hrad. Jan z Jenštejna unikl o vlasek, ale zato jeho rádci byli zajati a mučeni. V kapitulní síni pak byl zahájen improvizovaný výslech. Václav prý propadal záchvatům zuřivosti. Tento proces ještě ten večer pokračoval v budově radnice na Staroměstském náměstí. Zde zůstal uvězněn arcibiskupův hofmistr rytíř Něpr z Roupova. Tři kněží

⁸ POLC 1993 (pozn. 6) 101.

⁹ Ibidem 107.

¹⁰ František STEJSKAL: Svatý Jan Nepomucký, Praha 1921, 67.

¹¹ POLC 1993 (pozn. 6) 127.

skončili na Staré rychtě v Rytířské ulici.¹² Zde je nechal Václav IV. mučit a sám se údajně i na mučení podílel. Václav si nejspíše postupem času uvědomoval možný důsledek své unáhlenosti a rozhodl se vězně propustit. Vězni museli přísahat, že neprozradí co byli nuceni prožít. Jan z Pomuku již ale nemohl, byl v té chvíli mrtev. To se stalo v noci na dvacátého března 1393. Král pak nechal znetvořené Janovo tělo táhnout nočními uličkami a v ranních hodinách svrhnout z Karlova mostu do Vltavy. Až o měsíc později se vynořilo světcovo tělo u kláštera Na Františku. Místem jeho prvního odpočinku byl klášter sv. Kříže Většího v sousedství kláštera milosrdných bratří. Někdy mezi léty 1396 až 1416 bylo Janovo tělo přeneseno do ambitů katedrály sv. Víta a hrob byl zakryt mramorovou deskou. A tehdy se již Prahou nesla legenda, že pod mramorem odpočívá svatý mučedník. Hrob Jana z Pomuku se měl stát v budoucnosti ohniskem nepomucenského kultu. Již po polovině 15. století nechala Svatovítská kapitula zřídit okolo hrobu železnou mříž. Okolo této mříže byla v roce 1530 pořízena ještě jedna ochranná mřížka, kterou dal zřídit tehdejší děkan u sv. Víta Václav z Wolfenburku. Tento stav známe z dřevořezby Kašpara Bechtelera. Znázorňuje ničení interiéru svatovítské katedrály kalvíny v roce 1619.¹³ Tento koncem 17. století upravený hrob byl cílem poutníků i zvědavců ještě počátkem 18. století a byl odstraněn až roku 1719 při zkoumání mučednických ostatků. Mučednická smrt ve službách církve svaté je dostatečným důvodem ke svatosti.

4. Druhý život sv. Jana Nepomuckého

Již od samého počátku patnáctého století můžeme shledávat v Janově posmrtném životě nepřesnosti. Tak například univerzitní profesor ve Vídni Tomáš Ebendorfer z Haselbachu v díle „Cronica regum romanorum“, které psal na příkaz císaře Fridricha III. uvádí, že Jan byl zpovědníkem královny Žofie Bavorské a pro nevyzrazení zpovědního tajemství ho král dal utopit ve Vltavě. Ebendorfer přišel s českým prostředím mnohokrát do styku a toto podání mohl slyšet třeba od členů Svatovítské kapituly.¹⁴ V našem prostředí zakotvil příběh královnina zpovědníka díky podání Mistra Pavla Židka v česky psaném díle z let 1470 -1471 nazvaném „Spravovna“. ¹⁵ Do svého díla zahrnul fantastické smyšlenky a to vše doplnil plody vlastního ducha. Pověst o zpovědníkovi převzal Židek asi od Ebendorfera. A pak už došlo k chybě Václava Hájka z Libočan a sv. Jan z Pomuku byl rozdělen na dvě osoby. V době před polovinou 16. století se náhle objevují

¹² Ibidem 235.

¹³ O. BLAŽÍČEK: Náhrobek sv. Jana Nepomuckého, Praha 1940, 5.

¹⁴ POLC 1993 (pozn. 6) 286.

¹⁵ VOKOLKOVÁ 1993 (pozn. 1) 17-18.

dva mučedníci. Jeden jako královnin zpovědník, kterého dal král umučit roku 1383 a druhý jako generální vikář, který zahynul roku 1393 pro potvrzení kladrubského opata. Šlo vlastně o mylný letopočet, který se objevil v roce 1483 v popisu tehdejšího děkana Jana z Krumlova, jenž chtěl popsat příkoří, jemuž byla kapitula vystavena v uplynulých sto letech. Šlo o letopočet 1383. Pak se tato chyba opakovala a mučedníci zůstali dva.¹⁶ Jako zpovědník české královny byl sv. Jan Nepomucký znázorněn na obraze, který údajně pocházel z roku 1532 a visel v bývalém kostele Božího Těla na Karlově náměstí.

Rudolfínský humanista Jiří Barthold z Breitenberka ve své latinské sbírce „Svaté hymny“ z roku 1602 věnoval pozornost sv. Janu Nepomuckému. Stejně tak ho vynáší jako zpovědníka ve spise z roku 1608 „Zbožné Čechy“. Jako první ho zařadil mezi české světce a předběhl tak barokní vlastenecké autory ještě v době předbělohorské.¹⁷

Velmi důležitou kapitolou je zničení interiéru svatovítské katedrály roku 1619. Fridrich Falcký rozhodl o očištění chrámu v duchu kalvinismu. Tato akce se nesetkala v českém prostředí s velkým pochopením. Katolíci, protestanti i staroutrakvistí spatřovali v katedrále křesťanské dějiny Čech. Toto obrazoborectví se nesetkalo s nadšením ani u mnohých Pražanů. Ničení se nevyhnul ani slavný Cranachův oltář a ani mříž okolo hrobu sv. Jana Nepomuckého. O ničení obrazoborců se dočítáme hned z několika zdrojů. Snad nejdramatičtější se o této události dočítáme od křížovníka Jana Františka Beckovského, jenž událost zachytila až na počátku 18. století ve své „Poselkyni starých příběhů českých“.

Po bitvě na Bílé hoře byl poničený hrob sv. Jana obnoven. Mučedník, tehdy známý jako Jan Zpovědník, se hned od počátku měl stát jedním z nástrojů protireformace. Příklad statečného zpovědníka měl vrátit zpovědi důstojnost. Již v roce 1630 se Jan objevil jako světec se svatozáří vedle tradičních zemských patronů na vstupních dveřích svatovítské katedrály. V té samé době byl vytvořen i obraz Matyáše Mayera, kde byl Jan opět zařazen mezi zemské patrony.

Již od prvních počátků byla úcta v Praze omezena jen na svatovítskou katedrálu, to se později mělo změnit postavením světcovy sochy na Karlově mostě. U staroměstských cyriaků mohli poutníci navštívit první Janův hrob.

Zásadní obrat v nepomucenské úctě nastal v několika dílech, které sepsali čeští barokní vlastenci v 60. a 70. letech 17. století. Asi největší význam má životopis Jana Nepomuckého od Bohuslava Balbína. Za všechny, jenž oslavili tohoto mučedníka můžeme jmenovat Jana Ignáce Dlouhovského a Jiřího Crugeria.¹⁸ Je nesporné, že Balbín položil základy pro barokní svatojánskou úctu.

Roku 1696 se objevuje zájem o Jana Nepomuckého u císaře Leopolda I. a později i u jeho následníka Josefa I.. Se vši pravděpodobností nechut' tehdejšího pražského arcibiskupa Jana Josefa

¹⁶ VLNAS 1993 (pozn.4) 45.

¹⁷ Ibidem 56.

¹⁸ Ibidem 84.

Breunera způsobila, že celá záležitost ležela dlouho na mrtvém bodě. Až v roce 1714 se dávají věci do pohybu. Na pražský arcibiskupský stolec usedl hrabě Ferdinand Khünburg. Tento arcibiskup vynikal nejen zbožností, ale také vzdělaností. Měl diplomatické schopnosti i zběhlost v církevních předpisech a oficiální potvrzení nepomucenského kultu považoval za své životní poslání. Na jaře roku 1715 byl zahájen řádný beatifikační proces.¹⁹

Arcibiskup Khünburg vyzval duchovenstvo v Čechách i sousední biskupy, aby zaslali všechny zprávy o úctě k Janu Nepomuckému. V obecném povědomí byl Jan Nepomucký znám víceméně jen v Praze a Nepomuku. Někde nebyl znám vůbec, jinde bylo o něm jen matné povědomí.²⁰ I přesto je zvláštní, že na některých panstvích již stály nepomucenské sochy. Vzpomeňme alespoň na Trhové Dušníky u Příbrami, kde hrabě Wratislav z Mitrowicz nechal vystavět kapli se sochou Jana Nepomuckého již roku 1683. Podle dochovaných záznamů se u ní procesí z Prahy zastavovala cestou na Svatou Horu pravidelně. Musíme vzpomenout i úctu žďárského opata Václava Vejmluvi, který započal stavbu poutního kostela na Zelené Hoře ještě před blahořečením Jana Nepomuckého a to s velkou důvěrou v brzké blahořečení Janovo.

Beatifikační komise, která byla ustanovena, nahrazovala světský soudní dvůr. Hlavním soudcem, tedy předsedou tribunálu, se stal sám arcibiskup Khünburg. Toho později ve funkci předsedy nahradil světící biskup a probošt kapituly Daniel Josef Mayer z Mayeru. Svatovítská kapitula jmenovala do funkce prokurátora univerzitního profesora a právníka Bernarda Jindřicha Germetena. Ten měl v procesu nejdůležitější roli. Jeho protihráčem se stal doktor obojího práva Jan František Blovský, kterého jmenoval sám arcibiskup. Stal se „promotorem fidei“ a měl upozorňovat na vše co mohlo být v rozporu s katolickou vírou a upozorňovat na námitky proti Janově svatosti.²¹

V letních měsících roku 1715 se v kapli arcibiskupského paláce sešla poprvé beatifikační komise a začala s výslechy svědků zázraků spojených s Janem Nepomuckým. Svědci, kteří byli předvoláni pocházeli z různých stavů. Můžeme se zde setkat se šlechtici, měšťany, řemeslníky, řeholnicemi, muži i ženami.²² Za tři roky jich komise vyslechla čtyřicet devět. Všichni byli vyslýcháni ve vyzdobené kapli arcibiskupského paláce na Hradčanech, pouze jeptišky byly vyslýchány v klášteře. Tři svědci byli vyslýcháni ve Vídni a tři v Olomouci, zbytek v Praze.²³ Pro nás jsou důležitá svědectví o zázračném uzdravení Terezie Krebsové roku 1701 a vysvobození Rosálie Hodánkové z nebezpečí utonutí roku 1718.²⁴ Tato témata se později často objevují i ve výtvarném umění.

Arcibiskupská komise se také zabývala písemnými prameny v kapitulní knihovně, knihovně arcibiskupství a také u premonstrátů na Strahově. Pro svatojánskou úctu a možná i tak trochu pro

¹⁹ VLNAS 1993 (pozn. 4) 101.

²⁰ Dr. Klement BOROŮVÝ: Sv. Jan Nepomucký, mučedník a hlavní patron království českého, Praha 1878, 59-60.

²¹ VLNAS 1993 (pozn.4) 107-108.

²² BOROŮVÝ 1878 (pozn. 20) 60.

²³ František STEJSKAL: Svatý Jan Nepomucký, Praha 1922, 81-82.

²⁴ BOROŮVÝ 1878 (pozn. 20) 88-94.

urychlení procesu blahorečení se stalo důležitou okolností otevření hrobu Jana Nepomuckého v katedrále sv. Víta 15. dubna roku 1719.²⁵ Tehdy byla nalezena vzácná relikvie, kterou tehdy pokládali za světcův neporušený jazyk. Všichni byli přesvědčeni, že toto je důkaz o mlčenlivosti zpovědníka a tento důkaz předkládá sám Bůh.²⁶

Všechna tato svědectví a opisy protokolů výslechů svědků členové komise zapečetili a kanovník Jan Ludvík Steyer je odvezl do Říma. Směrem k Věčnému městu se vydalo na cestu i mnoho kurýrů, kteří vezli prosebné listy, v nichž se mnoho významných osobností světských i duchovních zasazovalo o brzké blahorečení Jana Nepomuckého.²⁷ Mezi pisateli můžeme najít jména císaře a krále Karla VI. a jeho ženy Alžběty Kristýny, polského krále a zároveň saského kurfiřta Bedřicha Augusta a jeho choť Marii Josefu Habsburskou, Giana Gastona vévodu Toskánského, mnoho kardinálů, biskupů, představených klášterů, rektory univerzit z Prahy, Vídně i Vratislavi a říšských hrabat. Tyto přímluvné listy byly velmi důležité pro zahájení beatifikačního řízení.²⁸

5. Blahorečení a svatořečení

5. 1. Blahorečení sv. Jana Nepomuckého v Římě roku 1721

26. června 1720 papež Kliment XI. přistoupil k otázce, zda má být Jan Nepomucký blahorečen a posléze svatořečen. Papež ustanovil referentem apoštolského procesu kardinála Michala Bedřicha Althana, který pocházel z Moravy a jenž později se stal místokrálem neapolským. Tento šlechtic patřil k největším ctitelům Jana Nepomuckého v Římě. Promotorem fidei se stal Prosper Lambertini, pozdější papež Benedikt XIV., tento vzdělaný muž poprvé kriticky zhodnotil nepomucenskou legendu a upozorňoval na historické nepřesnosti.²⁹ 15. března 1721 byla nepamětná úcta mučedníka prohlášena za prokázanou. Jelikož papež Kliment XI. zemřel hned čtyři dny poté, zůstal dokument o Janově blahorečení nepodepsaný a tak až 31. května podepsal nový nástupce na stolci sv. Petra Inocenc XIII. „Dekret Posvátného sboru obřadů“.³⁰

Tímto ovšem nebylo dovoleno modlit se kněžské hodinky a sloužit zvláštní mše svaté k úctě blahoslaveného Jana Nepomuckého. Toto bylo povoleno až na zvláštní žádost arcibiskupa Khünburga. Na tuto paměť byly raženy i pamětní medaile. Také tělo smělo být vyzdviženo ze země a uctíváno jako svatá relikvie na oltáři. V Českém království, Německu a dědičných habsburských

²⁵ Antonín NOVOTNÝ: Praha „Temna“, Praha 1946, 255.

²⁶ VLNAS 1993 (pozn.4) 110.

²⁷ Ibidem 110.

²⁸ BOROVIČ 1878 (pozn.20) 70-73.

²⁹ VLNAS 1993 (pozn.4) 111.

³⁰ STEJSKAL 1922 (pozn. 23) 91.

zemích mohli napříště všichni katolíci vzpomenout 16. května památku blahoslaveného Jana Nepomuckého.³¹

5. 2. Oslava blahořečení v Praze

Pražský arcibiskup určil pro oslavení blahoslaveného Jana Nepomuckého den 4. července. V tento den začala pobožnost v chrámu sv. Víta, která trvala osm dní. Před katedrálou vyrostla slavobrána, která byla vytvořena podle návrhu Jana Ferdinanda Schora a další obrazy.³² Pod obrazem Nejsvětější Trojice byl obraz Panny Marie, sv. Josefa a sv. Patronů českých. Pod nimi na oblaku se vznášel blahoslavený Jan Nepomucký, jemuž Kristus podával korunu. Pod tím vším byly obrazy ctností, alegorie čtyř stavů Království českého a personifikace zemí, kde byl Jan Nepomucký ctěn. Na zdech kaple sv. Vojtěcha bylo deset obrazů zemských patronů a nad kaplí byl znázorněn Řím. Po stranách slavobrány stálo dvanáct soch, jen znázorňovaly historické kraje české země. Samotný chrám byl uvnitř vyzdoben barvou mučednictví – červeným damaškem.³³ Nejen v katedrále, ale ve všech pražských chrámech hořelo tisíce voskových svící, lamp i pochodní. Tělo mučedníka bylo vyzdviženo a uloženo ve skleněné rakvi v kapli sv. Václava. Bylo oblečeno v kanovnícký šat s rochetou a s pláštíkem na ramenou, do rukou dostal palmový list, jako symbol mučednictví, kříž a zlatý a stříbrný klas, na hlavu dostal zlatou korunu, prst na ruce zdobil prsten s diamanty. Celá kostra spočinula na brokátových a sametových polštářích.³⁴

Praha uctila nového blahoslaveného velkým procesím. Slavnostní kázání se konalo uvnitř svatovítského chrámu německy a před chrámem česky. Po kázání vyšel průvod. Slavnosti se účastnila i císařovna Alžběta Kristýna, která se přes Prahu vracela z Karlových Varů do Vídně. Za mohutného vyzvánění zvonů a hřmění hmoždířů se procesí z katedrály ubíralo jako mohutný had okolo Hradčanského náměstí. Kadidlo vonělo a stoupalo k nebi stejně jako modlitby věřících. Nad hlavami davu se vznášely praporce náboženských bratrstev i cechovní korouhve. Mučedníkově tělo bylo nesené v křišťálové rakvi a v relikviáři i relikvie nejvzácnější – neporučený jazyk. Ten nesl arcibiskup Khünburg. O nesení rakve se střídali kanovníci metropolitní kapituly u sv. Víta, preláti Království českého, profesori vysokých škol, kanovníci kapitul v Litoměřicích a Hradci Králové, faráři z Prahy a při návratu opět kanovníci od sv. Víta. Za rakví kráčel světící biskup Daniel Mayer z Mayerů, pak pražský arcibiskup, za ním císařovna, veškerá šlechta a zbožné davy věřících. Byl to pestrobarevný průvod kde zářila nádherná kněžská roucha, toalety dam a alonžové paruky. Celých

³¹ VLNAS 1993 (pozn. 4) 114.

³² Ibidem 114.

³³ BOROVIČ 1878 (pozn. 20) 127.

³⁴ VLNAS 1993 (pozn. 4) 116.

osm dní pokračovali slavnosti k oslavě blahoslaveného Jana Nepomuckého. Po návratu do chrámu sv. Víta již nebylo Janovo tělo uloženo do země, ale vystaveno mezi dvěma oltáři pod damaškovým baldachýnem v místech kde dnes stojí slavný stříbrný náhrobek.³⁵ Po celou dobu nepomucenského oktávu byl neporušený jazyk dáván k líbání. Praha zažila jednu ze svých největších barokních slavností, která měla vyvrcholit Janovým svatořečením.

5. 3. Svatořečení v Římě roku 1729

Mezi dobou blahořečení a svatořečení mělo uplynout alespoň deset let, ale v případě Jana Nepomuckého učinila kurie výjimku. Papež Inocenc XIII. vyslovil souhlas se zahájením kanonizačního procesu již 18. července 1722. Poněvadž šlo o proces apoštolský, nejmenoval soudce pražský arcibiskup, ale římská kongregace posvátných obřadů. V arcibiskupském paláci zasedli arcibiskup Khünburg, biskup Mayer, arcijáhen Jan Mořic Martini a kanovníci Josef Václav Lanckisch, Jiří Jan Libertini a Jan Rudolf Špork, jenž byl velkým ctitelem Jana Nepomuckého.³⁶ Tento barokní prelát byl velmi zajímavou osobností, spjatou s uměním, sběratelstvím i náboženským životem. Doktor Blovský se stal promotorem, prokurátorem právník a dvorní rada Josef Jiří Hoffmann a písařem arcibiskupský aktuár Jan Ritter.³⁷

Aby papež prohlásil mučedníka za svatého bylo nutno získat důkazy o mučednictví a zázracích. Znova byli předvoláváni svědci. V únoru 1725 výsledky těchto osob skončily. Byly prohlédnuty staré dějepisné knihy, spočítány votivní dary, prohlédnut Janův hrob a opsány všechny nápisy, které se vztahovaly k Janově památce. Ještě předtím, v lednu 1725 byl ohledán Janův jazyk, byl vyjmut z relikviáře a za účasti svědků ohledán. Světící biskup Daniel Mayer jazyk políbil a pak se udála podivná věc. Jazyk začal měnit barvu a zvětšovat se. Tento jev trval celé dvě hodiny. A opět se konaly výsledky všech přítomných, vždy pod přísahou. Opisy dokumentů pak byly zapečetěny, dány do bedničky a kanovník Jan Frick se s nimi vydal do Věčného města. Uprostřed horkého léta 1725 odevzdal Frick kongregaci obřadů spisy a požádal papeže Benedikta XIII. o zahájení kanonizačního obřadu.³⁸ Tento papež, vlastním jménem Pietro Francesco Corsini pocházel z Florencie, byl dominikán a z jeho rodu vzešli již dva středověcí papežové. Byl to právě on kdo později svatořečil Jana Nepomuckého a který též kanonizoval dalšího oblíbeného světce sv. Aloise Gonzagu.³⁹

Referentem procesu se stal španělský jezuita Alvara Cienfuegose, jenž byl dobře zapsán u

³⁵ BOROVÝ 1878 (pozn. 20) 79-80.

³⁶ VLNAS 1993 (pozn. 4) 117.

³⁷ Ibidem 117.

³⁸ Ibidem 120.

³⁹ Josef GELMI: Papežové, Praha 1994, 211-212.

císařského dvora ve Vídni. Prosper Lambertini se opět ujal role ďáblova advokáta, jeho protihráčem byl Giovanni Franchellucci. Kanovníka Fricka záhy nahradil velmi energický Jan Rudolf Špork. Proces byl také velmi nákladný. Během krátké doby bylo dáno dohromady devadesát tisíc zlatých. To byla na tehdejší sumu závratná částka a přispěla nejen šlechta a duchovní, ale také prostí věřící.

Před zahájením jednání musely být všechny protokoly arcibiskupské komise přeloženy do latiny. Většina svědků vypovídala německy a česky. Zároveň byla svatovítská kapitula požádána, aby v případě dalšího zázraku informovala sbor posvátných obřadů.⁴⁰

Tištěný výtah z procesních protokolů se stal podkladem pro nové jednání. Dále se komise začala zabývat údajnými zázraky spojovaných s osobou Jana Nepomuckého. Šlo především o zchovalý jazyk, který byl nalezen roku 1719 a o změnu barvy roku 1725. Byla prošetřována zázračná záchranění a to: zázračné uzdravení Terezie Krebsové roku 1701, vysvobození z nebezpečí utonutí Rozálie Hodánkové v roce 1718, záchranění Václava Buška před smrtí ve studni 1712 a uchránění města Nepomuku před morem v roce 1680.⁴¹ Kanonizace byla v nedohlednu a finanční výlohy se zvětšovaly. Roku 1726 se daly věci do pohybu. Papež jmenoval kardinála Althana referentem nepomucenského procesu.⁴² Pro svatořečení postačovaly dva zázraky. V případě Jana Nepomuckého byly prohlášeny za prokázané čtyři. Nastává svatojánský triumf. Papež chtěl stihnout svatořečení ještě před svým odjezdem do Benvenuta a tak téměř na poslední chvíli rozhodl, že mučedníka zpovědního tajemství prohlásí za svatého na svátek sv. Josefa, patrona Českého království, devatenáctého března v Lateránské bazilice. Zároveň to byl předvečer smrti Jana Nepomuckého 20. března 1393.⁴³ Ačkoli svatořečení u sv. Jana v Lateránu nebylo tak drahé jako přímo ve Vatikánu i tak se velmi prodražilo. Bylo třeba nejen vyzdobit lateránský chrám, ale také nechat razit pamětní medaile pro kardinály. Průčelí kostela bylo zakryto triumfálním sloupořadím s erby, obrazy a nápisy. Nahoře se vznášel Jan Nepomucký a k sobě ho zvali do nebeské slávy jeho dva jmenovci, sv. Jan Křtitel a sv. Jan Evangelista. Dole se pak nacházela poustevna. Uvnitř byl chrám vyzdoben červeným damaškem a obrazy ze života nového světce. Uprostřed chrámu na jedenácti schodech stál papežský trůn a po jeho stranách lebky sv. Petra a Pavla. Nad baldachýnem hlavního oltáře byl obraz Panny Marie. Kolik bylo květin, svící a soch nešlo ani spočítat.⁴⁴ Asi žádný popis nemůže dnes již zachytit skutečnou velkolepost této nádherné scenerie.

Když po mohutném průvodu, zpěvech a litaních papež Benedikt XIII. prohlásil jménem Nejsvětější Trojice Jana Nepomuckého za svatého, sestoupil ze svého trůnu, obrátil se k hlavnímu oltáři a za zvuků bubnů a trub zanotoval *Te Deum laudamus*. Rozezněly se všechny římské zvony a ohlašovaly celému katolickému světu radostnou událost, že církev má nového světce a to svatého

⁴⁰ VLNAS 1993 (pozn. 4) 124.

⁴¹ BOROVIČ 1878 (pozn. 20). 88-96.

⁴² STEJSKAL 1922 (pozn. 10) 114.

⁴³ BOROVIČ 1878 (pozn. 20) 116.

⁴⁴ *Ibidem* 116-118.

Jana Nepomuckého.⁴⁵ Pak papež pronesl první modlitbu určenou novému svatému. Poté byla podepsána bula o Janově svatořečení. V této bule byl také pevně zakotven svátek, který měl do budoucna vždy připadat na 16. května. Poté byla sloužena mše svatá ke cti sv. Josefa. Celá slavnost trvala šest hodin.⁴⁶

Je také zajímavostí, že papež na věčnou památku dovolil kanovníkům metropolitní kapituly u sv. Víta nosit zlatý kříž s obrázkem sv. Jana Nepomuckého.

5. 4. Oslavy svatořečení v Praze

Oslavy svatořečení proběhly v Praze od 9. do 16. října 1729. Slavnost to byla velkolepá a samotná Praha se na ni potřebovala připravit.⁴⁷ Všechny církevní slavnosti vrcholného baroka v Čechách byli velmi pompézní. Připomeňme si korunovace milostných obrazů na Svaté Hoře a Svatém Kopečku v roce 1732 a roku 1736 Panny Marie Starobrněnské. Slavnosti související s korunovacemi Karla VI. a Marie Terezie byly také velmi poutavé a měly velký ohlas. Bylo nutno vždy vypracovat podrobný harmonogram. Povolat malíře, truhláře, štukatéry a další umělce i řemeslníky pro stavění slavobrán. Do dnešních dnů jsou v Praze uchovávány busty figurín ze slavnostní výzdoby. Těsně před začátkem oslav se do Prahy hrnuly zástupy svatojánských ctitelů. Někteří poutníci přicházeli sami a jiní s procesími. Jen stěží se v té době v Praze sháněl nocleh. Kdo měl štěstí sehnal místo v hostinci a u příbuzných. Ostatní nocovali v ambitech klášterů, na stupních kostelů a tisíce lidí přímo pod širým nebem. Hned ráno všichni poutníci směřovali do katedrály sv. Víta. Hrob sv. Jana Nepomuckého byl v obležení zbožných ctitelů. Složitou slavobránu, která vznikla před katedrálou si můžeme představit z rytin Antonína Birckharta. Provizorní zakončení průčelí katedrály zakrývala malba Jana Ferdinanda Schora s českými světcí, včetně sv. Jana Nepomuckého a před ním vyrostla poměrně složitá slavobrána se čtveřicí věží. Celá byla zdobena výjevy ze života sv. Jana. Hlavní vchod tohoto barokního divadla zdobily alegorické skupiny Zpovědního tajemství a Lásky k bližnímu. Kaple Panny Marie Pomocné nad hrobem sv. Vojtěcha nesly nepomucenské symboly. Nad mariánskou kaplí byl k vidění mohutný světcův jazyk. Čtyři symetricky rozmístěné věže v okolí znázorňovaly historii i současnost svatojánského kultu. Na severní straně se rozkládal Čas mlčení a na jižní straně Čas mluvení. Symboly věží měly připomínat kosmický svět.

Na báni první věže bylo vidět hvězdu. Ta měla připomínat „Klas Panny“. Ve znamení Panny byl Jan Nepomucký 31. května 1721 blahořečen. Níže byla vyobrazena socha Panny Marie ze sloupu na

⁴⁵ VLNAS 1993 (pozn. 4) 127.

⁴⁶ BOROVIČ 1878 (pozn. 20) 121.

⁴⁷ Ibidem 122.

Staroměstském náměstí. Na zdi věže se nacházel obraz papeže Inocence XIII., který mučedníka prohlásil za blahoslaveného. Uvnitř věže byl obraz císaře Karla VI. a také panoramatická kompozice holdování pražské vojenské posádky mučedníkovi.⁴⁸

Na vrcholku druhé věže stál pes s pochodní v tlamě. V tomto symbolu psa – Siria, byl Jan Nepomucký 19. března 1729 svatořečen. Tento den je svátek sv. Josefa, proto zde nalzáme o něco níž i jeho sochu. Vpředu byl obraz papeže Benedikta XIII., který kardinálu Althanovi posílá svatořečící bulu.⁴⁹ Také byl vidět obraz arcibiskupa Khünburga se svatovítskými kanovníky. Dole se pak nacházelo vyobrazení hudebníků. Celá kompozice měla připomínat Církevní hold Prahy novému svěťci.

Třetí věž zdobil lev, jenž měl v tlamě hvězdu. Toto znamení mělo symbolizovat přítomnou dobu oslav svatojánského oktávu a zároveň měl lev připomínat země české. Pod ním se nacházel obraz sv. Václava, který posílal hrozny a pšeničné klasy, aby se ke cti sv. Jana Nepomuckého mohly sloužit mše svaté. Také zde byl obraz dvanácti českých krajů, jenž novému svěťci přinášely dary.

Báň čtvrté věže zdobil býk. Tehdy se věřilo, že sv. Jan Nepomucký byl umučen 16. května, tedy ve znamení býka. Níže se pak nacházel sv. Vít, v jehož chrámu byl světec pohřben. Níže pak bylo vyobrazení Evropy a dole pak zajímavé znázornění zbylých světadílů, které představovaly zástupce Peru, Číny a Konga, jenž přinášejí dary.

Věže se Lvem a Pannou spojoval pás obrazů a soch k počtě neohroženého zpovědníka a svěřeného tajemství – Čas mlčení. Zde bychom našli i obraz Karla Škréty, který znázorňoval světcovo utrpení. Zbylé dvě věže s Býkem a Sirem zdobil pás neohroženého kritika krále Václava a skvělého kazatele – Čas mluvení.⁵⁰ Všechny obrazy doplňovaly latinské nápisy, soustava vodních kaskád a mnoho jiných alegorií. Tento amfiteátr musel být pro zbožné poutníky opravdu podívanou.

Chrám sv. Víta byl osvětlen obrovským množstvím voskových svící a více než šedesáti stříbrnými lampami. Nad pozlaceným hlavním oltářem se zdvíhal rudý sametový baldachýn lemovaný stříbrem i zlatem. Uprostřed stála stříbrná socha sv. Jana Nepomuckého. Chrám byl vyzdoben koberci a červeným damaškem. Stěny byly ozdobeny obrazy namalovanými pro kanonizaci v Římě. Bylo jich celkem čtrnáct a znázorňovaly nejdůležitější události ze života nového svatého. Všude bylo také nepřeborné množství květin.⁵¹

Již v předvečer zahájení slavností se dlouhým vyzváněním všech pražských chrámů upozorňovalo, aby se obyvatelstvo i město důstojně připravilo na neděli 9. října, den zahájení oslav. Před Klášterem na Strahově stála další slavobrána a u té se shromáždilo duchovenstvo a poutníci. V osm hodin pak vyšlo slavné procesí do chrámu sv. Víta. Pestré korouhve plály nad zbožným davem.

⁴⁸ BOROVIČ 1878 (pozn. 20) 124.

⁴⁹ VLNAŠ 1993 (pozn. 4) 124.

⁵⁰ Ibidem 164.

⁵¹ BOROVIČ 1878 (pozn. 20) 127.

Za hudebníky a zpěváky šli členové řeholí a pak opět hudebníci, radní pražských měst, profesori a studenti vysokých škol, seminaristé, pražští kněží, preláti a opati, kanovníci a biskupové. Arcibiskup Ferdinand hrabě Khünburg byl pro své stáří nesen na nosítkách a držel v rukou relikviář s neporušeným jazykem sv. Jana Nepomuckého a touto nejcennější relikvií žehnal davu. Za arcibiskupem šla šlechta a měšťané. Před palácem knížat ze Schwarzenbergu byla zřízena alegorická slavobrána. Schwarzenbergové patřili k velkým svatojánským ctitelům. Když průvod dorazil do katedrály, tak po českém a německém kázání byla sloužena slavná mše svatá. Odpoledne pak následovalo latinské kázání a nešpory.⁵² Podobné průvody se konaly po celou dobu oktávu, každý den přicházela nová procesí.

Úchvatná musela být Praha po setmění, protože katedrála, kostely, paláce i měšťanské domy byly zaplaveny množstvím světél. Na věži sv. Víta zářily obrazy českých patronů a sv. Jana Nepomuckého. Podobná malba byla rozpjatá i na věžích kostela Panny Marie před Týnem. Slavobrány stály i jinde ve městě.⁵³

Celých osm dní trvaly slavnosti, jenž mohli obdivovat Pražané a zbožní poutníci. 16 října se konalo poslední velké procesí, které vedl světicí biskup Daniel Mayer. Tělo sv. Jana Nepomuckého bylo neseno v křišťálové rakvi a o nesení se střídali preláti všech diecézí. Po návratu z Hradčanského náměstí, kázáních a mších se odpoledne konaly nešpory a po nich arcibiskup Khünburg zanotoval chvalozpěv „Te Deum laudamus“ a udělil přítomným požehnání.⁵⁴

Poutníci se nehrnuli jen do katedrály sv. Víta, ale také k nepomucenské soše na Karlově mostě a do kláštera cyriaků, kde bylo tělo umučeného Jana Nepomuckého poprvé pohřbeno.

Tato vrcholně barokní slavnost se stala jednou z posledních mohutných církevních oslav, o které se ještě dlouho poté mluvilo. Tento pateticky vzrušený život obracel svoje zraky k nebi a pro současníky to muselo být nádherné divadlo umocňované pohledem na krásná kněžská roucha, alonžové paruky a oslnivé toalety šlechtických dam. Ovšem svatojánský triumf svatořečením nekončil, ale můžeme říci, že teprve odstartoval explozi zbožnosti k tomuto světcí a nepomucenské tématice ve výtvarném umění.

⁵² BOROVI 1878 (pozn. 20) 130.

⁵³ VLNAS 1993 (pozn. 4) 167-168.

⁵⁴ BOROVI 1878 (pozn. 20) 135.

6. Úcta ke sv. Janu Nepomuckému v Praze v 17. a 18. století a místa s ním spojená

Největším střediskem Janovy úcty od samého počátku je Praha. Zde žil, působil a nakonec našel mučednickou smrt a v katedrále sv. Víta i místo posledního odpočinku.

Samotnou úctu můžeme vysledovat již brzy po jeho mučednické smrti. Arcibiskupem Janem z Jenštejna je označován již jako svatý mučedník a takto ho nazývá i roudnický probošt Petr Klarifikátor.⁵⁵ Podle barokní legendy bylo Janovo mrtvé tělo svrženo z mostu do Vltavy a druhý den se vynořilo v místech dnes již zaniklého cyriackého kostela sv. Kříže Většího. Zde bylo i prvně pohřbeno. Legenda hovoří o tom, že když Janovo tělo vyplulo na hladinu objevilo se nad ním pět hvězd. Je to snad symbol pěti ran Pána Ježíše a nebo snad pět písmen slova „tacui“ (mlčel jsem)?⁵⁶ Tento kostel se stal v době baroka velkým centrem nepomucenského kultu. Zde cyriaci od roku 1715 pořádali vždy v předvečer svátku Jana Nepomuckého tzv. „musicae navales“ a to ještě před jeho blahorečením. Tyto slavné a ojedinělé oslavy zakázal v roce 1784 císař Josef II.⁵⁷ V tomto již neexistujícím kostele byl obraz Nalezení těla sv. Jana Nepomuckého od Petra Brandla a sousoší sv. Jana Nepomuckého jako almužníka od Ferdinanda Maxmiliána Brokofa.⁵⁸ O tomto sousoší se později ještě zmíním. Právě do kostela cyriaků s červeným srdcem směřovalo množství Janových ctitelů v nepomucenském oktávu. Po zrušení kostela byly některé předměty přeneseny do kostela sv. Ducha a ke sv. Jindřichu. Mezi nimi také obraz sv. Jana Nepomuckého, kde je v pozadí vidět přenesení jeho mrtvého těla na Hradčany.⁵⁹

Janovy ostatky byly přeneseny do katedrály asi roku 1396 Svatovítskou kapitulou, ač jako kanovník na Vyšehradě na to neměl nárok.⁶⁰ Jeho tělo bylo pohřbeno před Vlašimskou kaplí, kde kdysi působil jako oltářník. Hrob byl opatřen mramorovou deskou s křížem a nápisem. V těchto nejstarších dobách se právě svatovítská kapitula zasloužila o jeho úctu a v jejím prostředí byl i považován za blahoslaveného. Později, asi kolem poloviny 15. století byl hrob ohrazen mříží. Sem směřovali první poutníci.

Jiří Bartold Pontan z Breitenberku ve svém „Duchovním obveselení Koruny české“ z roku 1599 zařazuje Jana mezi zemské patrony. V pontonově další knize „Hymnorum sacrorum libri tres“

⁵⁵ Jan ROYT: *Johanes von Nepomuk und seine Verehrung in Prag*, in: *Johanes von Nepomuk 1393-1993*, München 1993, 76.

⁵⁶ Hynek RULÍŠEK: *Slovník křesťanské ikonografie*, České Budějovice 2006, 180.

⁵⁷ Milan BUBEN: *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, Praha 2002, 127.

⁵⁸ ROYT (pozn. 55) 76.

⁵⁹ BUBEN 2002 (pozn. 46) 129.

⁶⁰ ROYT (pozn. 55) 77.

z roku 1602 je Jan na dřevořezu vyobrazen jako zpovědník královny.⁶¹ Údajně byl Jan jako zpovědník královny vyobrazen i na obraze ze zbořené kaple Božího Těla na Karlově náměstí. Tento obraz měl pocházet z roku 1532 a známe ho z rytiny Erasma Bellinga.

V katedrále sv. Víta můžeme hledat první výtvarné doklady Janovy úcty. Vedle hrobu sv. Jana se nachází velký reliéf Kašpara Bechtelera z let 1621-23 s vyobrazením ničení inventáře Svatovítské katedrály kalvinisty před vánocemi roku 1619. Bechteler vytvořil roku 1629 i dveře pod varhaní Wolmutovou kruchtou dómu. Zde mezi českými zemskými patrony je zobrazen i Jan Nepomucký. Je zde vyobrazen v kanovníckém oděvu s knihou v ruce a pod ním scéna jeho svržení do vod Vltavy. Tyto první památky vnikly za první fáze obnovy katedrály po kalvínské očiště roku 1619.⁶² Jan Nepomucký se objevuje i na malbě Matyáše Mayera z roku 1631. Na tomto obraze s námětem Ukřižování jsou zobrazeni také čeští patroni a císař Ferdinand II. s rodinou⁶³. Toto zobrazení je v duchu renesančních epitafů. Zde už se Jan Nepomucký objevuje v kanovníckém oděvu, s biretem na hlavě a palmovou ratolestí mučedníka.⁶⁴ Ve Svatovítské katedrále se nacházelo více soch a obrazů s nepomucenskou tematikou.

Ovšem největší pozornost vzbuzoval samotný hrob sv. Jana. Již jsem se o něm zmínil a jeho výtvarné hodnotě a současné podobě se budu ještě věnovat. Sem směřovali poutníci a s tímto místem jsou spojeny největší zázraky.

Od 17. století byla šířena svatojánská úcta v bazilice sv. Jiří a také u Všech svatých. Některými autory v době baroka byl Jan pokládán za zdejšího kanovníka⁶⁵. Na Hradčanech byl uctíván v klášteře voršilek. Ty mu ostatně vystavěly k jeho cti i kostel. Zde se udál jeden ze zázraků uzdravení paže Terezie Veroniky Krebsové. Také v nedalekém Martinickém paláci bychom našli Janovu kapli.

Zajímavým dokladem svatojánské úcty je tzv. vězení sv. Jana. Nachází se v Královském paláci na Pražském hradě a je dokladem lidové zbožnosti úzké skupiny věřících z úředníků České komory. Je zachováno i několik rytinek a klášterních prací.⁶⁶ Zde úředníci pečovali o věčné světlo. To hořelo před světcovou sochou. Při úmrtí každého z nich nechávali ostatní sloužit mši svatou⁶⁷.

Mezi šlechtou doby baroka bychom si měli připomenout především rodiny Schwarzenberků, Martiniců, Lobkowiczů a mnohé další. Mnohá díla v pražských chrámech vděčí právě šlechtě za svůj vznik. Pro nepomucenský kult měl velký význam baron Matyáš Bohumír Wunschwitz. Událost s ním spojená se odehrála roku 1646. Tento šlechtic podle legendy spatřil při jízdě v kočáře

⁶¹ ROYT 1993 (pozn. 55) 77.

⁶² Ivo KOŘÁN: Manýrismus ve službách církve, in: Praha na úsvitu nových dějin, Praha 1988, 437.

⁶³ Michal ŠRONĚK: Barokní malířství 17. století v Čechách, in: Dějiny českého výtvarného umění I/2., Praha 1989, 324.

⁶⁴ ROYT 1993 (pozn. 55) 78.

⁶⁵ Ibidem 82.

⁶⁶ Jan ROYT: Sv. Jan Nepomucký ve vězení, in: Barokní Praha – barokní Čechie 1620-1740, Praha 2004, 473-476.

⁶⁷ Jiří MIKULEC: Barokní náboženská bratrstva v Čechách, Vimperk 2000, 26.

přes Karlův most zářící kříž a to v místech Janova svržení.⁶⁸ Toto místo je označeno mosazným křížem s pěti hvězdami a dnes také kopií barokní mříže, která byla stržena za velké povodně roku 1890. Socha z Karlova mostu byla odlita roku 1683 a sehrává velkou roli v ikonografii sv. Jana Nepomuckého. Wunswitzové měli dům asi v místech dnešního Wiehlova domu na rohu Václavského náměstí a Vodičkovy ulice. Zde, v jejich domě byla kaple a v ní Janova socha. I sem přicházeli poutníci, zde bylo jedno z hlavních středisek svatojánské úcty.

V Praze snad není kostel kde by se nenacházela socha, obraz a nebo jiná památka na sv. Jana. Velká úcta byla mezi jezuity, křížovníky s červenou hvězdou, cyriaky a mnohými dalšími řády. I veřejná prostranství Hradčan, Malé Strany, Starého a Nového Města jsou velmi bohatá na nepomucenské památky. Pozadu nemohli zůstat ani měšťané. Mnohé pražské domy zdobí plastiky a štuky na fasádách nebo uvnitř dvorů a ve výklencích na schodištích.

Zajímavou památkou byla kaple sv. Jana Nepomuckého na Düringerovské vinici u kostela sv. Apolináře. Podle barokní Balbínovy legendy zde měl sv. Jan studovnu v době, kdy studoval na škole u tamního kostela.⁶⁹

Barokní Praha přijala tohoto světce za svého, k jeho cti a slávě vznikala i náboženská bratrstva. Nejstarší taková družina svatojánských ctitelů vznikla při kapli světcově na Skalce v roce 1696. Ve své době bylo velmi slavné „Arcibratrstvo velikého divotvorce a mučedníka Božího svatého Jana Nepomuckého“ při katedrále sv. Víta. To vzniklo roku 1758.⁷⁰ Pražské kostely a muzejní instituce skrývají mnoho soch, obrazů a devocionálií.

⁶⁸ ROYT 1993 (pozn. 55) 83.

⁶⁹ Ibidem 84.

⁷⁰ Václav KOZEL: Svatojánská bratrstva v Praze, in: Pragensia svatojánská, Praha 1929, 152.

7. Umělecká díla se svatojánskou tematikou v Praze v 17. a 18. století

7. 1. Náhrobek sv. Jana Nepomuckého v katedrále sv. Víta

Mezi nejvýznamnější památky barokní Prahy se zajisté řadí náhrobek sv. Jana Nepomuckého v katedrále sv. Víta. Když byl v roce 1393 umučen bylo jeho tělo nejprve pohřbeno v dnes již zaniklém kostele sv. Kříže Většího nebo na přilehlém hřbitově. Asi tři roky po této události, tedy v roce 1396, přenesli svatovítská kanovníci jeho ostatky do Svatovítské katedrály.⁷¹ Na jiném místě této práce jsem se již zmínil o prosté podobě Janova hrobu. Kamennou desku se jménem a křížem doplnila v polovině 15. století mřížka. Ta byla později obklopena ještě jednou mřížkou. Později byla podoba mříže ještě několikrát pozměněna. Tyto úpravy jsou zaznamenány v letech 1595, 1621 po zničení kalváry a nakonec roku 1679.⁷² Rozvíjející se kult si pak vynutil náročnější úpravu v 90. letech 17. století. V této době zde stál také velký jeruzalémský svícen a dva přenosné oltáře. Na rytinách z počátku 18. století můžeme vidět jednoduchý katafalk, který je pokrytý látkami a vysokými svícny. Po světcově blahořečení, roku 1721, byla na tento katafalk umístěna kříšťálová rakev s Janovými ostatky. Na tumbě oltáře stálo šest postav Ctností v životní velikosti. Nad nimi byl otevřený baldachýn na jehož koruně nesli putti světcovu sochu.⁷³ Okolí hrobu bylo ověšeno velkým množstvím votivních darů. Po svatořečení v roce 1729 bylo rozhodnuto o nové úpravě a to takové, která by byla pro nového světce ještě více reprezentativnější. Náklady na kanonizaci a následující oslavy byly tak velké, že měly být uhrazeny ze sbírek. Tyto sbírky byly konány na popud císaře Karla VI. a vynesly tolik, že mohl být v katedrále vybudován nový náhrobek.⁷⁴

Práce na náhrobku bychom mohli shrnout do tří fází. První úprava, a to zásadní, byla prováděna v letech 1733-1736, druhá roku 1746 a poslední konečná úprava v roce 1771.

Tento náhrobek se měl stát trvalou památkou a tou se také zajisté stal. Mausoleum sv. Jana Nepomuckého patří mezi nejvýznamnější skvosty katedrály.⁷⁵ Objednavatelé se obrátili do Vídně na vedoucího dvorských staveb Gudakara z Althanu, patrně prostřednictvím kardinála Bedřicha z Althanu, jeho příbuzného. Gundakar z Althanu pověřil Josefa Emanuela Fischera z Erlachu, syna slavného otce, aby vytvořil návrh náhrobku. Sochař Antonio Corradini provedlo jeden malý plastický model a druhý velký dřevěný pro odlévání. Corradiniho model se dodnes zachoval ve sbírkách biskupské rezidence v Pasově. Provedení bylo svěřeno osvědčenému stříbrníkovi z Vídně

⁷¹ BUBEN 2002 (pozn. 46) 127.

⁷² BLAŽÍČEK 1940 (pozn. 13) 5.

⁷³ Ibidem 5.

⁷⁴ Jaromír NEUMANN: Český barok, Praha 1974, 227.

⁷⁵ Antonín PODLAHA, Eduard ŠITTLER: Chrámový poklad u sv. Víta v Praze, Praha 1903, 204.

Johannu Josephu Würthovi, ten se na okraji rakve i podepsal.⁷⁶ Potřebné stříbro obstaral z dolů v Kremnici hrabě Kořenský z Terešova.⁷⁷

Nákladem světicího biskupa pražského Zdeňka Jiřího Chřepického z Modliškovic, mimochodem byl švagrem Jana Blažeje Santiniho, byl celý náhrobek v roce 1746 obklopen mramorovou balustrádou. Tu dodal kameník a mramorář Josef Lauermann. Čtyři stříbrné sochy ctností vytepal ve stříbře Josef Seitz a to podle návrhu Ignáce Františka Platzera.⁷⁸ Zároveň byly také vytvořeny ozdobné svícnové vázy podle modelu Jana Antonína Quitainera.⁷⁹ Alegorické postavy Ctností (Spravedlnost, Síla, Mlčenlivost a Moudrost) měly symbolizovat povahu sv. Jana Nepomuckého. Nad dole se rozšiřujícím piedestalem z černého mramoru vyrůstá architektonicky členěná základna. Na západní a východní straně se nalézají dva oltáře. Tumbu překrývá stříbrná drapérie a v rozích ji zdobí čtyři světlonoši. Dva andělé s rozpjatými křídly vynášejí světce rakev, na které spočívá světceva socha. Svatý Jan Nepomucký je zde v přikleknutí, jeho nakloněná hlava si prohlíží velký kříž. Jan je oblečen v kanovníckém oděvu. Biret je položen na knize na okraji rakve. Na druhé straně rakve je umístěn andílek s kartuší v rukou a na ní je vyobrazen světceův jazyk. Oltářní mensa je zdobena reliéfy ze svatojánské legendy: Král Václav přemlouvá světce k vyzrazení zpovědního tajemství, Mučení světce, Svržení a Nalezení světceva těla.⁸⁰ Rakev pak dekorují další dva reliéfy: Sv. Jan jako almužník a Zpověď královny.⁸¹

Poslední úprava náhrobku byla provedena roku 1771 na objednávku svatovítského probošta Františka Strachovského ze Strachovic. Nad celý náhrobek byl zavěšen červený baldachýn, který drží čtyři andělé. Tento baldachýn byl postupem doby několikrát vyměňován. I tyto návrhy jsou od Ignáce Františka Platzera. Ve stříbře je pak provedl malostranský zlatník Ignác Novák.⁸²

Ještě bychom mohli zmínit, že oba oltáře zdobí postříbřené svícny a nad bočními stranami náhrobku jsou umístěny dva závěsy s lampami na věčné světlo. Ty jsou různého stáří a jsou označeny erby donátorů. Ve svatovítském pokladu se také nalézají šest stříbrných kartuší s vyobrazením sv. Jana Nepomuckého od Jakoba Ebnera z doby po roce 1729.⁸³ Jsou na nich výjevy spojované se sv. Janem Nepomuckým: Zpověď královny, Mučení sv. Jana, Shození těla sv. Jana z mostu, Sv. Jan Nepomucký s křížem a palmovou ratolestí, Sv. Jan se přimlouvá za duše v očistci a Císařská rodina uctívá sv. Jana Nepomuckého. Součástí náhrobku jsou výměnné diamantové hvězdy nad jeho hlavu asi ze 30. let 18. století.⁸⁴

⁷⁶ PODLAHA, ŠITTLER 1903 (pozn. 75) 227.

⁷⁷ BLAŽÍČEK 1940 (pozn. 13) 8.

⁷⁸ NEUMANN 1974 (pozn. 74) 228.

⁷⁹ BLAŽÍČEK 1940 (Pozn. 13) 11.

⁸⁰ Pavel VLČEK a kolektiv: Umělecké památky Prahy, Pražský hrad a Hradčany, Praha 2000, 106.

⁸¹ BLAŽÍČEK 1940 (Pozn. 13) 9.

⁸² NEUMANN 1974 (pozn. 74) 228.

⁸³ PODLAHA, ŠITTLER 1903 (pozn. 75) 262.

⁸⁴ Ibidem 262.

Je více než pravděpodobné, že celkovou Fischerovu koncepci díla ovlivnil náhrobek sv. Ignáce v římském kostele Il Gesu z let 1690-1700 od Pozza a Legrose z ryzího stříbra. Corradini, který navazoval na Berniniho dal postavám na pražském náhrobku eleganci. Mohl se také inspirovat příkladem Ercola Ferratyho.⁸⁵ Celková jemnost tepaného stříbra je vynikajícím příkladem stříbrnického řemesla. Svatojánský náhrobek se v gotické části katedrály vyjímá již několik století a je její pravou, dodnes obdivovanou ozdobou.

7. 2. Ostatní nepomucenské památky katedrály sv. Víta

Katedrála samotná ukrývá ještě několik památek spojených s postavou sv. Jana Nepomuckého. Zmiňoval jsem se již o obraze Ukřižování s českými patrony od Matyáše Mayera z roku 1631. Na tomto rozměrném plátně je vyobrazen Ferdinand II. se svou rodinou a čeští zemští patroni včetně sv. Jana Nepomuckého.⁸⁶ V transeptu katedrály je na konzolách pilířů křížení umístěno osm soch českých světců z roku 1696 od pražského sochaře Františka Preisse. Tyto sochy věnoval Tobiáš Jan Becker, pozdější královéhradecký biskup. Zde vedle sv. Víta, Zikmunda, Vojtěcha, Ludmily, Václava, Prokopa a Norberta můžeme nalézt také Jana Nepomuckého. Světec se s vroucností dívá na velký kříž, jenž drží v rukou. Tato díla vznikala dlouho před jeho blahořečením. V kapli sv. Kříže můžeme najít pozůstatek z římských oslav Janova svatořečení. Jedná se o oboustranný obraz a svatovítské katedrále ho věnoval papež Benedikt XIII., představuje Glorifikaci sv. Jana Nepomuckého a Svržení světece z mostu na rubu od průměrného římského malíře Agostina Masucciho. Obraz pochází z roku 1729 a byl nesen v kanonizačním procesí.⁸⁷ Katedrála samotná je velmi bohatá na nepomucenské památky. Připomeňme sv. Jana Nepomuckého na barokním obrázku symbolicky umístěném na jedné ze zpovědnic.

Svatovítský poklad pak skrývá známý relikviář s jazykem sv. Jana Nepomuckého. Relikviář je monstrancového typu, pochází asi z roku 1729 a vytvořil ho neznámý, nejspíše pražský zlatník.⁸⁸ Ve zdejším bohatém pokladu bychom našli i několik dalších svatojánských památek, mimo jiné i zlatý relikviář s ostatky sv. Jana Nepomuckého.

Mezi opěrnými pilíři svatovítského chóru v místech Vlašimské kaple vytvořil v roce 1763 Ignác František Platzer pískovcový kenotaf sv. Jana Nepomuckého. Tato výrazná pískovcová skupina byla vytvořena na náklad světícího biskupa Zdeňka Jiřího Chřepického z Modliškovic, stejného donátora, který nechal doplnit náhrobek sochami čtyř Ctností a balustrádou uvnitř dómu roku

⁸⁵ BLAŽÍČEK 1940 (pozn. 13) 10.

⁸⁶ ŠRONĚK 1989 (pozn. 63) 324.

⁸⁷ Pavel PREISS: Italští umělci v Praze, Praha 1986, 412.

⁸⁸ PODLAHA, ŠITTLER 1903 (pozn. 75) 241.

1746.⁸⁹ Platzer se na dochovaných kresbách nechal inspirovat Brokofovým náhrobkem hraběte Wratislava z Mitrovicz u sv. Jakuba v Praze a Donnerovou Pietou v Gurku.⁹⁰ Na podstavci je umístěn sarkofág, kde v rokajové kartuši je umístěn výjev Svržení z mostu. Na rakvi pak je cherubín s mohutnými křídly a dva andílci, kteří ukládají mrtvé světčovo tělo na ozdobené lože na sarkofágu. Jedno cherubínovo křídlo se zvedá do výše a má asi představovat ochranu z nebes. Na Janově tváři je vidět tiché a zbožné odevzdání se do rukou Stvořitelových. Bezvládne Janovo tělo vypadá spíše jako ponořené do hlubokého klidného spánku.⁹¹

7. 3. Svatojánské památky na pražském Hradě a Hradčanech

Nedaleko od této skulptury se nachází barokní kaple sv. Jana Nepomuckého a přiléhá přímo k bazilice sv. Jiří. Tento nejstarší klášter benediktýnek byl také centrem nepomucenské úcty. Kaple byla vystavěna v letech 1717-1722 za abatyše Františky Pieronové z Galliana a nákladem svatovítského kanovníka Jana Ludvíka Steyera ji provedl kapitulní stavitel Filip Spannbrucker.⁹² Obraz na hlavním mramorovém oltáři kaple je kvalitním dílem Václava Vavřince Reinera z roku 1722 a znázorňuje sv. Jana s andělem, který mu přináší palmovou ratolest, symbol mučednictví. V nástavci oltáře je pak obraz Svaté Rodiny. Na jižní straně kaple je oltář s obrazem mrtvého Jana Nepomuckého, jemuž adorují andělé a je méně kvalitním dílem od neznámého malíře.⁹³ Nad vchodem do kaple je umístěna socha světčova s andílkou po stranách, kteří nesou jeho atributy: palmovou ratolest a kříž. Sv. Jan Nepomucký v obvyklém úboru se stáčí k andílkovi s nataženou rukou. Anděl s palmou si na znamení mlčenlivosti přikládá k ústům prst. Tato socha byla vytvořena mezi léty 1721-1722 a jejím autorem je nejspíše Ferdinand Maxmilián Brokof. V klášteře sv. Jiří bychom také mohli najít cyklus se svatojánskou tematikou z roku 1722 od Václava Vavřince Reinera.

Od Václava Vavřince Reinera pochází i další dílo v protější kapli Všech svatých. Jedná se o hlavní oltářní obraz. Jsou na něm vyobrazeni čeští patroni, kteří se sklánějí před Nejsvětější Trojicí. V tomto kostele jsou uchovávány ostatky sv. Prokopa a ten je také důležitou postavou na místním oltářním obraze. Toto mistrovské dílo vzniklo po kanonizaci Jana Nepomuckého v roce 1729 a sv. Jan je na něm přijímám mezi zemské patrony právě sv. Prokopem.⁹⁴ Obraz je v bohatě vyřezávaném zlaceném rámu.

⁸⁹ NEUMANN 1974 (pozn. 74) 229.

⁹⁰ Oldřich J. BLAŽÍČEK: Sochařství pozdního baroka, rokoka a klasicismu v Čechách: Dějiny českého výtvarného umění II/2, Praha 1989 (pozn. 52) 731.

⁹¹ NEUMANN 1974 (pozn. 74) 229.

⁹² František EKERT: Posvátná místa královského hlavního města Prahy, Praha 1883, 86.

⁹³ VLČEK a kolektiv autorů 2000 (pozn. 80) 147.

⁹⁴ Ibidem 67.

Dalším místem kde se můžeme setkat se sv. Janem Nepomuckým je Mariánský sloup na Hradčanském náměstí. Po velké morové ráně v letech 1713-1714 se rozhodl hradčanský magistrát z podnětu kanovníka Martiniho postavit mariánský sloup v místech kde se původně nacházel morový oltář. Tento záměr schválil císař Karel VI. roku 1725 a tak mohl být v letech 1726-1736 sloup vystavěn. Kamenické práce provedl Johann Ulrich Mannes a sochařskou výzdobu vytvořil Ferdinand Maxmilián Brokof se svou dílnou. Celý sloup je obklopen balustrovým zábradlím. Uvnitř je tříramenný sokl, na jižní straně doplněný oltářem. Sloup je rozdělen do tří etáží.⁹⁵ Na spodním patře jsou umístěny stojící sochy sv. Karla Boromejského, Alžběty Uherské a sv. Floriána a mezi nimi je sedící sv. Jan Nepomucký, sv. Petr a Pavel. Ve druhé úrovni jsou stojící sv. Václav, Vít a Vojtěch. Na vysokém pilíři na zeměkouli se nachází socha Immaculaty.⁹⁶ Brokofovou dílnou prošel i František Ignác Weiss a mnozí další a dá se předpokládat i jejich spolupráce. Sloup byl dokončován až po Brokofově smrti a sochy nesou znaky práce několika rukou.⁹⁷ Svatý Jan Nepomucký zde sedí v typickém kanovníckém oděvu s křížem v ruce a pěti hvězdami kolem hlavy. Pro nás je zajímavé, že sloup posvětil světící biskup hrabě Špork 13. května 1736 a o tři dny později, na svátek sv. Jana sem arcibiskupstvo sv. Jana Nepomuckého vedlo první procesí z katedrály sv. Víta.⁹⁸

Významnou nepomucenskou památkou je kostel sv. Jana Nepomuckého v Kanovnické ulici na Hradčanech. Vznikal od roku 1720 a dostavěn byl v mezi léty 1725-27. Původní plány vytvořil Kryštof Dientzenhofer, ale konečný výsledek je dílem až jeho syna Kiliána Ignáce.⁹⁹ Stavba byla postavena ještě před kanonizací a úzce souvisela s jedním z hlavních zázraků spojených se sv. Janem. Zde se zázračně vyléčila Terezie Veronika Krebsová, která se do zdejšího kláštera voršilek uchýlila. Hlavní oltářní obraz pochází původně z kostela sv. Vojtěcha u Prašné brány. Namaloval ho Jan Kryštof Liška a znázorňuje Výslech sv. Jana Nepomuckého.¹⁰⁰ Pozornost upoutává především freska na klenbě kostela od Václava Vavřince Reinerera. Společná práce dvou významných umělců své doby vyústila v jedinečné dílo. Reiner zde vymaloval mučení sv. Jana, přenesení jeho těla a vše vrcholí freskou nad hlavním oltářem. Zde je vymalována Čechie, světadily a andělé, kteří nesou nejvzácnější relikvii a to neporušený jazyk.¹⁰¹ Na hlavní klenbě lodi pět andělů nese pět hvězd. Drobnější malby s motivem spojeným se sv. Janem Nepomuckým jsou také v bočních prostorech.¹⁰²

Při úpravách před pražskou Loretou byla umístěna na balustrádu před hlavním vchodem i socha

⁹⁵ VLČEK a kolektiv autorů 2000 (pozn. 80) 452.

⁹⁶ Oldřich J. BLAŽÍČEK: Ferdinand Brokof, Praha 1986, 136-7.

⁹⁷ Jana TISCHEROVÁ: František Ignác Weiss, Praha 2007, 109.

⁹⁸ EKERT 1883 (pozn. 92) 113.

⁹⁹ Mojmir HORYNA, Milada VILÍMKOVÁ: Kilián Ignác Dientzenhofer, in: Praha na úsvitu nových dějin, Praha 1988, 373.

¹⁰⁰ VLČEK a kolektiv autorů 2000 (pozn. 80)136

¹⁰¹ Pavel PREISS: Václav Vavřinec Reiner, Praha 1970, 78.

¹⁰² Pavel PREISS: Pražští freskaři baroka vrcholného a pozdního, in: Praha na úsvitu nových dějin, Praha 1988, 538.

sv. Jana Nepomuckého s andílky. Pochází z roku 1726 a je asi z okruhu Matěje Václava Jäckla.

Nedaleko kostela sv. Jana Nepomuckého původně stávalo sousoší s motivem stejného světce, to bylo roku 1846 přeneseno na Pohořelec. Toto rokokové dílo vytvořil Jan Antonín Quitainer roku 1752. Na vysokém zvlněném a širokém podstavci stojí socha sv. Jana v typickém oděvu s krucifixem v rukou. U nohou má symbol mlčenlivosti – rybu. Po stranách jsou dva andělci. Jeden zvedá staroboleslavské palladium a druhý si klade prst před ústa.¹⁰³ Také v nedalekém premonstrátském kostele Nanebevzetí Panny Marie nalezneme oltář sv. Jana Nepomuckého. V tomto kostele se dochovalo vzácně jednotné zařízení, které bylo pořízeno při úpravách v 50. až 70. letech 18. století. Z této doby pochází také světcův oltář z červeného a šedého mramoru při jednom z pilířů na severní straně. Oltářní obraz je asi ze 60. let 18. století a pochází od Františka Xavera Palka. Svátý Jan Nepomucký je zde vymalován jako ctitel Panny Marie Staroboleslavské. Světec je zobrazen ve zbožném polokleku a anděl mu přináší staroboleslavský reliéf Panny Marie. Na římse jsou andělci a reliéf s vyobrazením jazyka sv. Jana Nepomuckého ve věnci a paprscích.¹⁰⁴

7. 4. Svatojánské památky na Malé Straně

I Malá Strana je bohatá na nepomucenské památky. U paty Radnických schodů se nacházejí dvě pískovcové sochy. Sousoší sv. Josefa pochází z roku 1714 a je asi z okruhu Ottava Mosta. Druhá socha patřící sv. Janu Nepomuckému vznikla v letech 1709-10. Původní žádost o postavení sochy si k místodržitelství podal sochař a kameník František Jakub Santini, ale ten v roce 1709 zemřel.¹⁰⁵ Profilovaný čtyřboký sokl nese na čtyřboké římse dva andělky. Jeden si klade prst před ústa na důkaz mlčenlivosti při zpovědním tajemství a druhý má v rukou obraz Karlova mostu, jenž je symbolem Janovy smrti. Nad nimi se vypíná esovitě prohnutá světcova socha se všemi jeho atributy. Socha je připisována Ferdinandu Maxmiliánu Brokofovi.

V dnešní Nerudově ulici je také několik barokních vyobrazení Jana Nepomuckého. Někdejší theatinský kostel, který nesl název Panny Marie Božské prozřetelnosti, ukrývá na hlavním oltáři barokní dřevěnou sochu sv. Jana. Je v bílé barvě se zlacenými detaily. Socha je umístěna vedle oltářního obrazu a jejím protějškem je sv. Norbert. Oltář byl zřízen nákladem hraběte Norberta Oktaviána Kinského koncem 17. století. Sochařská výzdoba byla pořízena až roku 1724 a provedla ji pražská dílna Matouše Václava Jäckela.¹⁰⁶ Je velká škoda, že někdejší theatinskou ikonografii výzdoby kostela porušili redemptoristé ve druhé polovině 19. století. Také některé domy v dnešní Nerudově ulici dostaly nového ochránce. Z nich si zaslouží naši pozornost dům čp. 213 v dolní části

85 VLČEK a kolektiv autorů: Umělecké památky Prahy, Malá Strana, Praha 1999, 456.

¹⁰⁴ Ibidem 120.

¹⁰⁵ BLAŽÍČEK 1986 (pozn. 96) 92.

¹⁰⁶ P. Jan BLESÍK: U sv. Kajetána pod Hradem pražským, Praha 1947, 51.

ulice. Dům nese název „U sv. Jana“ a podle barokních legend zde sv. Jan Nepomucký bydlel.¹⁰⁷ Tato budova je vlastně pod ochranou dvou světců, protože na nízké atice je také barokní socha sv. Floriána. Na štukovém klenáku hlavního vstupu tohoto domu je na oblaku jemně vymodelován na oblaku se vznášející martyr. Nízký trojúhelný fronton domu „U zlaté kotvy“ završuje barokní polopostava sv. Jana Nepomuckého. Pochází ze 40. let 18. století.¹⁰⁸ Také na domě „U zeleného raka“ můžeme kromě domovního znamení spatřit ve velké kartuši obraz sv. Jana Nepomuckého s andělem. Nápis na pásu mezi okny nese letopočet 1729 a je asi z počátku přestavby domu do barokní podoby.¹⁰⁹

Mezi Lichtenštejnským palácem a kostelem sv. Mikuláše je umístěn morový sloup, který vznikl jako poděkování za překonanou morovou ránu roku 1713. Stavba započala v roce 1715 a byl později ještě doplněn v době hladomoru v roce 1772. Stojí asi v místech kde byl původně morový oltář. Tyto oltáře se z rozkazu arcibiskupa Khünburga zřizovaly na náměstích, aby se mor nešířil v kostelích.¹¹⁰ Trojboký dvoustupňový podstavec se sloupem zakončeným symbolicky Nejsvětější Trojicí navrhl architekt Giovanni Battista Alliprandi. Sochařské práce prováděli Jan Oldřich Mayer a Ferdinand Geiger. Andílky s kartušemi a vázy na balustrádě z roku 1772 vyhotovil Ignác František Platzer. Sochu sv. Jana Nepomuckého je možné pokládat za práci Geigerovu.¹¹¹

V protějším kostele sv. Mikuláše, mimořádném díle Kryštofa a Kiliána Ignáce Dientzenhoferů, se nachází kaple sv. Jana Nepomuckého. Ta pochází z vrcholně barokní přestavby z let 1702-51. Inventář byl pořizován později. Na oltáři z roku 1766 je vymalován sv. Jan Nepomucký jako almužník a pochází od Ignáce Raaba.¹¹² Světec je zobrazen na prahu chrámu udílející almužny chudým. Oltář je doplněn sochami sv. Václava a Víta, nahoře pak anděly a putti s reliéfním výjevem na němž svatý Jan Nepomucký putuje do Staré Boleslavi.

V maltézském kostele Panny Marie pod řetězem na konci mostu je historicky zajímavé, ale průměrné dílo první poloviny 18. století. Jedná se o oltářní obraz v kapli sv. Jana Nepomuckého. Světec je vyobrazen jak adoruje kříž a je zde vyobrazen také dobový pohled na kostel Panny Marie pod řetězem a skupinu českých zemských patronů.¹¹³ V této kapli se nachází i barokní svatojánská socha asi z doby kolem roku 1750.

Oltář sv. Jana Nepomuckého u sv. Josefa v Josefské ulici vytvořil sochař Jan Jiří Šlanzovský. Ten přišel do Prahy asi kolem roku 1700 z Rakouska. Zde se oženil a usadil ve Štěpánské ulici. Tady také pracoval pro celé horní Nové Město. Mimo jiné vytvořil dnes již zaniklý morový sloup u

¹⁰⁷ ROYT 1993 (pozn. 55) 83.

¹⁰⁸ VLČEK a kolektiv autorů 1999 (pozn. 85) 309.

¹⁰⁹ Soňa THOMOVÁ, Martin ANTONÍN: 101 nejkrásnějších domovních znamení Prahy, Praha 2009, 179.

¹¹⁰ EKERT 1883 (pozn. 92) 211.

¹¹¹ VLČEK a kolektiv 2000 (pozn. 80) 624.

¹¹² EKERT 1883 (pozn. 92) 184.

¹¹³ VLČEK a kolektiv 2000 (pozn. 80) 73.

kostela sv. Štěpána. Nechal ho na své náklady postavit hrabě František Antonín Špork. Byl zajímavý tím, že při soklu klečel sv. Jan Nepomucký a obracel se směrem k Panně Marii Svatoštěpánské.¹¹⁴ Podle dochované rytiny se po ikonografické stránce jednalo o zajímavé dílo. Svátý Jan Nepomucký byl do té doby spojován spíše s Pannou Marií Staroboleslavskou. Do barokního kostela sv. Josefa na Malé Straně dodal Šlancovský dva protějškové oltáře. Oltáře sv. Anny a sv. Jana Nepomuckého, oba z roku 1721. Donátorkou byla hraběnka Eleonora Valdštejnová. Oltář sv. Jana tvoří dřevěný baldachýn, jehož draperii přidržují andělé. Dolní část retáblu a mensa byly nevhodně a zbytečně upraveny v nedávné době.¹¹⁵ V zahradě někdejšího karmelitánského kláštera můžeme spatřit ve výklenkové kapli rokokovou sochu sv. Jana Nepomuckého, který stojí na rybě – symbolu mlčenlivosti. Vytvořil ji Ignác František Platzer roku 1749.

Pro úplnost o svatojánských památkách v kostelech na Malé Straně ještě můžeme dodat, že v kostele Panny Marie Vítězné na oltáři sv. Šimona se nachází obraz Madony udělující škapulír sv. Šimonu Stockovi a je z doby kolem roku 1720. V jeho nástavci je umístěn obraz sv. Jana Nepomuckého. Oba jsou od Petra Brandla. I v augustiniánském kostele sv. Tomáše máme památku Janovu. Je jím plátno z druhé čtvrtiny 17. století, ještě z doby před beatifikací. Sv. Jan Nepomucký je zde mezi dvěma anděly. Andělé nad ním mu pak přinášejí kříž. Je zajímavostí, že na bocích retáblu umístěné sochy sv. Víta a Václava, vytvořil podle návrhu Jana Jiřího Heinsche z roku 1694 Ondřej Filip Quitainer v letech 1720-21.¹¹⁶ Byly to původně modely pro stříbrné sochy na hlavním oltáři.

Ve Šporkově ulici před domem číslo osm stojí také pískovcová socha Nepomukova od neznámého sochaře. Je již vlastně z doby závěru baroka a na jejím podstavci je znázorněn výjev svržení sv. Jana z mostu. A ještě jedna socha sv. Jana Nepomuckého se skrývá na samém konci Malé Strany. V Říční ulici při kostele sv. Jana Křtitele Na prádle. Tato socha měla své původní místo u dnes již zbořeného domu „U Šálků“ a sem byla přenesena roku 1938 z rohu Karlova náměstí a Resslovy ulice. I tato socha patří do tvorby Ferdinanda Maxmiliána Brokofa a byla vytvořena roku 1715. Celková kompozice je umístěna na vysokém podstavci a zcela zapadá do typu statue z Karlova mostu. Můžeme říci, že je tedy jejím „vera effigies“¹¹⁷ Pozdně barokní svatojánskou sochu bychom našli i ve výklenku domu „U tří pštrosů“ poblíž Karlova mostu.

7. 5. Socha sv. Jana Nepomuckého na Karlově Mostě

Jednou z nejdůležitějších ikonografických předloh pro zobrazení sv. Jana Nepomuckého je socha

¹¹⁴ Ivo KOŘÁN: Hlavní mistři raného rokoka, in: Praha na úsvitu nových dějin, Praha 1988, 504.

¹¹⁵ VLČEK a kolektiv 1999 (pozn. 85) 90.

¹¹⁶ William FAIX, Karel MAREŠ: Kostel a klášter sv. Tomáše, Praha 2003, 48.

¹¹⁷ BLAŽÍČEK 1986 (pozn. 96) 110.

tohoto světce na Karlově mostě. Již jsem se zmiňoval o okolnostech vzniku sochy. Jaké vlastně byla příčina postavení této sochy? Když jel roku 1646 ve svém kočáře přes Kamenný most baron Matyáš Bohumír Wunschwitz, spatřil v místech světceva svržení do Vltavy zářící kříž. Toto místo dodnes označuje mosazný kříž s pěti hvězdami. Okolo je kopie barokní mřížky s postavou sv. Jana na ležícího na hladině Vltavy. Originál byl stržen při velké povodni v roce 1890. Svobodný pán Matyáš Bohumír a jeho potomci byli velkými nepomucenskými ctiteli a právě jim vděčíme za vznik této mostní sochy. Původní návrhové hliněné bozzeto bylo vytvořeno vídeňským sochařem Matyášem Rauchmillerem roku 1681.¹¹⁸ Na jejich panství v Ronšperku vytvořil pak v letech 1681-82 luterán Jan Brokof dřevěný model pro bronzovou sochu. Ten, jak sám píše, právě při této práci došel ke konverzi ke katolictví.¹¹⁹ Pro Brokofa samotného to byl velmi čestný úkol a také se ho úspěšně zhostil.¹²⁰ V zámecké kapli v Ronšperku zůstal tento model až do roku 1718. Potom se dostal do rodinného paláce Wunschwitzů na dnešním Václavském náměstí. Zde se socha těšila velké úctě Janových ctitelů až do roku 1819 kdy byla přenesena do kostela sv. Jana Nepomuckého Na Skalce. Dřevěný model byl odeslán do Norimberka a zde ji Wolfgang Jeroným Heroldt odlil v bronzu. Na soklu který navrhoval Jean Baptist Mathey je votivní darovací deska, dva reliéfy a Wunschwitzovský erb. Na jednom z reliéfů je vyobrazen král Václav IV. přihlížející zpovědi své manželky a na druhém Shoení těla sv. Jana Nepomuckého do Vltavy. Mostecká socha je po ikonografické stránce velmi podobná soše z roku 1663 v Ústí nad Orlicí. Slavnostní posvěcení sochy se konalo v srpnu 1683, tehdy domněle tři století po Janově smrti.

Tato socha se stala vlastně po Kalvárii druhou nejstarší skulpturou na Karlově mostě a dala podnět ke vzniku dnešní galerie pod širým nebem. Světec je zde vyobrazen jako kanovník s biretem na hlavě, almucí a rochetou, v lehkém esovitém prohnutí a potočení těla s pokrčenou nohou. Jeho klidná tvář vyzařuje zbožnost, pokoru a odevzdání. V ruce drží velký kříž s Ukřižovaným Kristem a zlehka ho k sobě tiskne. V pravé ruce přidržuje palmovou ratolest, symbol mučednictví.¹²¹ Toto vyobrazení se stalo oblíbenou ikonografickou předlohou nejen v pozdějších dílech Brokokofů, ale také pro mnoho jiných umělců doma i v cizině.

7. 6. Svatojánské památky na Starém Městě

Svatý Jan Nepomucký byl ctěn na pravém břehu Vltavy zvláště u křižovníků s červenou hvězdou. Za sv. Anežkou Českou a sv. Augustinem je třetím patronem jejich řádu a je uctíván stejně jako

¹¹⁸ BLAŽÍČEK 1986 (pozn. 96) 305.

¹¹⁹ NEUMANN 1974 (pozn. 74) 199.

¹²⁰ Tomáš HLADÍK: Sochařství baroka v Čechách, in: Sláva barokní Čechie, Praha 2001, 140.

¹²¹ Peter VOLK: Nepomukstatuen – Bemerkungen zu den Darstellungsformen, in: Johannes von Nepomuk 1393-1993, München 1993 (pozn. 55) 29.

ostatní čeští patroni.¹²² Před jejich kostelem sv. Františka z Assisi, obdivovaným dílem Jeana Batisty Matheye, jsou po stranách schodů k hlavnímu vchodu na vysokých podstavcích dvě protějškové pískovcové sochy z roku 1758 od Jana Antonína Quittanera. V současné době jsou restaurovány. Jednou z nich je sv. Jan Nepomucký. Byly vytvořeny za velmistra Julia Františka Wahy. Uvnitř kostela pak najdeme další nepomucenskou sochu a to vpravo od hlavního vchodu. V nikách jsou symbolicky naproti sobě umístěny sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Maří Magdaleny. Toto umístění v prostorách vstupu není náhodné. Svatá Maří Magdalena, která činila pokání za své hříchy a bylo jí odpuštěno a svatý Jan Nepomucký jako mučedník zpovědního tajemství, který podle legendy nevyzradil královnino tajemství. Na barokního člověka měla upřímná lítost nad svými hříchy a následné odpuštění působit právě skrze příklad těchto dvou světců. Na výzdobě kostela se podílelo mnoho významných umělců. Sochu sv. Jana Nepomuckého vytvořil Matěj Václav Jäckel. Tento rodák z Lužice založil roku 1684 v Praze dílnu. Jeho římské školení se pak projevilo právě v sochách pro zdejší křížovnický kostel Tuto velmi významnou zakázku získal v roce 1701.¹²³ Vytvořil sochařskou výzdobu hlavního oltáře a v nikách ze štku modelované sochy, mezi nimi i sv. Jana Nepomuckého v roce 1705.¹²⁴ Světec je zde tradičně znázorněn s křížem v ruce, který nabízí divákovi. Mohli bychom doplnit, že v kostele se nachází také malý obrázek sv. Jana umístěný pod oltářním plátnem Nalezení a vztyčení sv. Kříže na bočním oltáři a je od Michala Leopolda Willmana z doby po roce 1700, stejně jako obraz nad ním. Je nutné podotknout, že křížovníci vlastní, mimo jiné, několik vynikajících děl s nepomucenskou tematikou. Roku 1696 křížovníci objednali šest lunetových obrazů. Tři s legendou o sv. Anežce České a tři o Janu Nepomuckém.¹²⁵ Tehdy ještě nebeatifikovaný světec je zde na temnosvitných plátnech vymalován jak zpovídá královnu, před králem Václavem IV. a jeho svržení z mostu. Byly původně součástí velmistrovské kaple sv. Františka v klášteře. Tyto lunetové obrazy vytvořil významný pražský malíř Jan Jiří Heinsch. Jedná se vlastně o nejstarší svatojánský cyklus v Praze. Heinsch namaloval také obraz sv. Jana Nepomuckého s krucifixem v ruce a v rohu s andílkem s ratolestí. Na šerosvitném plátně je osvětlena jen světcova tvář, ruka a anděl. Do křížovnického majetku také patří olej na plátně od Františka Xavera Palka ze 60. let 18. století a jemná malba od Jana Petra Molitora svatý Jan Nepomucký mezi anděly. Palkův obraz byl díky grafickým listům velmi znám a s menšími obměnami často napodobován. U křížovníků s červenou hvězdou byl sv. Jan Nepomucký velmi oblíben a asi proto ho důvěrně oslovovali „divotvůrce“.

Dalšími velkým centrem Starého Města pražského byl cyriacký kostel sv. Kříže Většího. Dnes bychom ho marně hledali, byl za Josefa II. zrušen a později zbořen. Zde stála kaple původního

¹²² BUBEN 2002 (pozn. 46) 133.

¹²³ BLAŽÍČEK 1986 (pozn. 96) 308.

¹²⁴ Oldřich J. BLAŽÍČEK: Sochařství baroku v Čechách, Praha 1958, 101.

spočinutí Janových ostatků a na někdejší Jánském náměstí světcova socha. Původní sochu nechal postavit ke světcově počtě cyriacký probošt Jan Mandl ze Steinfelsu.¹²⁶ Tato socha byla roku 1878 vyměněna za jinou svatojánskou sochu od kostela sv. Mikuláše na Starém Městě. Ta později byla přenesena ke kostelu sv. Ducha kde se nachází dodnes. Samotná socha má mohutný podstavec, což může být známkou skloubení dvou různých artefaktů. Socha je připisována Ferdinandu Maxmiliánovi Brokofovi a je z doby kolem roku 1725.¹²⁷ Sokl je o něco málo mladší a jsou na něm reliéfy Janova mučednictví, nalezení a pohřbení jeho těla. Janova postava, oblečená do kanovnického oděvu, se stáčí ke klečícímu žebrákovi a udílí mu almužnu.

Uvnitř kostela sv. Ducha se nachází oltář sv. Jana Nepomuckého. Ten pochází z jezuitského kostela sv. Bartoloměje. Menza je zdobena reliéfem po Vltavě plovoucího těla světce a na mense pak obraz s poprsím sv. Jana od neznámého malíře z poloviny 18. století. Oltář, který nesl původně asi sochu či obraz téhož mučedníka je dnes doplněn kopií milostného obrazu Panny Marie Karlovské.¹²⁸ V inventáři kostela se také nachází svým námětem ještě jeden zajímavý obraz. V popředí je sv. Jan Nepomucký a v pozadí slavné přenesení ostatků z kostela sv. Kříže Většího do Svatovítské katedrály.¹²⁹ I toto plátno pochází z cyriackého kostela sv. Kříže Většího.

V kostele Panny Marie před Týnem můžeme nalézt několik soch sv. Jana Nepomuckého. Na oltáři Očišťování Panny Marie se v akantovém rozvilinovém nástavci nachází vedle andílků a sv. Václava i sv. Jan Nepomucký. Vše je z rukou neznámých umělců. Oltář sv. Barbory také zdobí jemná svatojánská dřevořezba. Je asi doby kolem roku 1740 a připisuje se okruhu Františka Ignáce Weisse. Socha je velmi jemně modelována a je v elegantní pootočené póze.¹³⁰ Z Týnského chrámu pochází i obraz modlícího se sv. Jana Nepomuckého. Mohl by pocházet od Františka Xavera Palka z poloviny 18. století. Zajímavé je, že sv. Jan Nepomucký je zobrazen bez v té době již typických hvězd kolem jeho hlavy.

V dominikánském kostele sv. Jiljí je sv. Janu Nepomuckému zasvěcen oltář. V dobách Janových zde byla kolegiátní kapitula. Dominikáni sem přišli až v roce 1625. Po určitý čas zde byl Jan kanovníkem. Tohoto kanovníka se ale vzdal a ponechal si pouze kanovníctví na Vyšehradě.¹³¹ Oltář vznikl za barokní úpravy kostela. Ta probíhala po roce 1733. Na jednotném raně rokokovém inventáři se mezi léty 1734-1760 podíleli nejlepší pražští umělci. Veškerou freskařskou výzdobu provedl Václav Vavřinec Reiner a jemu je také připisován i oltářní obraz sv. Jana Nepomuckého. Světec stojí a vztahuje ruce k andělům, kteří mu nesou velký kříž. V pozadí obrazu je znázorněno shození těla sv. Jana do Vltavy. Samotný retábl nemá sochařskou výzdobu, ale

¹²⁶ EKERT 1883 (pozn. 92) 479.

¹²⁷ BLAŽÍČEK 1986 (pozn. 96) 135.

¹²⁸ Pavel VLČEK a kolektiv autorů: Umělecké památky Prahy, Staré Město a Josefov, Praha 1996, 63.

¹²⁹ EKERT 1883 (pozn. 92) 470.

¹³⁰ TISCHEROVÁ 2007 (pozn. 97) 255.

¹³¹ VLNAS 1993 (pozn. 4) 18.

v nástavci nad obrazem sv. Ludmily jsou umístěni putti a hlavičky andílků z dílny Františka Ignáce Weisse.¹³²

Minoritský kostel sv. Jakuba se může pochlubit nejen svou bohatou historií, milostnou sochou Panny Marie Svatojakubské, ale i ikonograficky zajímavým oltářem sv. Jana Nepomuckého rozdávacího almužnu, který bohatě doplňují sochy Čtrnácti svatých pomocníků. Oltář vznikl roku 1726 nákladem P. Arnošta Hlišáčka.¹³³ Rozměrný obraz je z ruky domácího malíře Petra Kecka, který prošel Itálií a jeho obrazy se vyznačují protáhlými postavami a světlem ozářenými obličejí. Pro zdejší kostel vytvořil i několik dalších děl.¹³⁴ Sochařská výzdoba, zlacení a polychromování byla svěřena dílně Matěje Václava Jäckla. Dole na konsolách jsou sv. Blažej, Vít, Barbora, Kateřina, Achácus a Erasmus. Na spodní části nástavce pak sv. Jiří, Cyriak, Kryštof, Markéta a Eustach. V horní části nástavce jsou umístěni Sv. Diviš, Jiljí a Panteleon.¹³⁵ Tito mocní pomocníci tak tvoří věnec kolem Janova obrazu v přítmi boční lodi.

Svatý Jan Nepomucký působil jako farář u kostela sv. Havla a tak můžeme jeho sochu spatřit na hlavním průčelí. Dnešní kulisa kostela je z jedné strany poněkud skrytá za velkou neorenesanční stavbou bývalé Pražské spořitelny. Výrazná modelace zvlněného půdorysu průčelí je představena k vlastnímu kostelu. Přestavba musela být provedena do roku 1729 a bývá někdy připisována Pavlu Ignáci Bayerovi. Ostatně ten kousek od kostela i bydlel.¹³⁶ Po stranách štítu je na atice osm soch světců, mezi nimi i sv. Jan Nepomucký z dílny Matouše Václava Jäckla asi z doby před rokem 1727. Uvnitř kostela pod kruchtou jsou protějškově na rokokových konsolách umístěné sochy sv. Františka Xaverského a sv. Jana Nepomuckého. Obě pocházejí z 18. století od neznámého umělce. Původní svatojánský oltář je od roku 1887 zasvěcen sv. Maří Magdaleně a jí také patří ústřední obraz.¹³⁷ Původní plátno z roku 1762 je uloženo jinde. Kostel sv. Havla uchovává ojedinelou ikonograficky zajímavou, uměleckořemeslně vytvořenou památku. Jedná se o stříbrný pozlacený kalich. V nodu kalicha je umístěna ležící postava sv. Jana Nepomuckého. Kalich samotný je pak zdoben tepanými výjevy ze života téhož světce. Tento skvost českého uměleckého řemesla vytvořil malostranský zlatník Tomáš Drexel asi v letech 1710-20.¹³⁸

Kostel sv. Haštala, který ukrývá Kalvárii z rukou Ferdinanda Maxmiliána Brokofa, má na hlavním oltáři svatojánskou sochu z roku 1731, která pochází také z rukou Brokofových. Jejím protějškem je sv. Jan Křtitel. Tento oltář byl pořízen Janem Ignácem Bukovským.¹³⁹ Z 18. století pochází také

¹³² VLČEK a kolektiv autorů 1996 (pozn. 128) 87.

¹³³ Emanuel POCHE: Klášter a kostel sv. Jakuba v Praze, Praha 1942, 22.

¹³⁴ ŠRONĚK 1989 (pozn. 63) 345.

¹³⁵ VLČEK a kolektiv autorů 1996 (pozn. 128) 81.

¹³⁶ Mojmir HORYNA, Milada VILÍMKOVÁ: Současníci tvůrců vrcholného baroka, in: Praha na úsvitu nových dějin, Praha 1988, 360.

¹³⁷ VLČEK a kolektiv autorů 1996 (pozn. 128) 76.

¹³⁸ VLČEK a kolektiv autorů 1996 (pozn. 128) 77.

¹³⁹ EKERT 1883 (pozn. 92) 462.

obraz sv. Jana Nepomuckého v pozadí s výjevem svržení jeho mrtvého těla do Vltavy.

Ještě v několika staroměstských kostelech můžeme najít svatojánské památky. V barokním interiéru kostela sv. Klimenta při Klementinu, který je proslavený sochařskou výzdobou Matyáše Bernarda Brauna, se na bočním oltáři sv. Heraclia v zasklené mense nachází mrtvé tělo sv. Jana Nepomuckého. Protějškem tohoto oltáře je oltář sv. Josefa, jehož mensu zdobí také pod sklem řezba, tentokrát Krista oplakávaného anděly. Oba oltáře jsou z Braunovy dílny a pocházejí z let 1720-21.¹⁴⁰ Také u sv. Šimona a Judy v ulici U Milosrdných je několik nepomucenských památek. Na hlavním oltáři je to barokní socha Nepomukova, která je umístěna na nástavci a na rokokovém oltáři sv. Leopolda je na mense v bohatě řezaném rámu obraz sv. Jana. Pro úplnost nutno dodat, že některé nepomucenské oltáře na Starém Městě časem zanikly nebo mají dnes druhotné umístění. Někdy býval starší obraz v pozdějších dobách vyměněn. Například v bývalém jezuitském kostele sv. Bartoloměje při budově jejich konviktu v Bartolomějské ulici, je pravý boční oltář bez výzdoby a jen podle reliéfů se svatojánskou tematikou v kartuších umístěných nad slepými dveřmi vedle oltáře, můžeme odhadovat, že byl původně zasvěcen sv. Janu Nepomuckému. Unikátně řešený kostel byl vystavěn Kiliánem Ignácem Dientzenhoferem a fresky provedl Václav Vavřinec Reiner. Kromě dnes poničené fresky na klenbě s námětem Umučení svatého Bartoloměje vymaloval nad kruchtou sv. Jana Nepomuckého.

Také několik domů dostalo jako ochránce právě sv. Jana Nepomuckého. Na Staroměstském náměstí můžeme na barokním průčelí domu „U kamenného stolu“ ve štukovém rámci spatřit vymalovaného sv. Jana Nepomuckého jako almužníka.¹⁴¹ Dům „U černého medvěda“ v Týnském dvoře má mocných ochránců hned několik. Dům, který dostal svou fasádu kolem roku 1718 má v nice fasády sochu sv. Jana Nepomuckého, na bočních atikách sv. Floriána a sv. Leopolda. Vrcholem tympanonu je pak busta císaře Karla VI.¹⁴² Plastický dekor se pak nejvíce uplatnil na domě „U zlaté studny“ v Karlově ulici. Průčelí domu nechali na počátku 18. století vyzdobit manželé Wersserovi. Štuky se připisují Janu Oldřichu Mayerovi.¹⁴³ V horní části je nad okny ležící sv. Rosalie, vedle oken stojí sv. Karel Boromejský a sv. Ignác. V úrovni druhého patra je pod okny reliéf Staroboleslavského palladia a vedle sv. Václav a sv. Jan Nepomucký a nakonec v prvním patře sv. Šebestián a sv. Roch.¹⁴⁴ Celý účinek fasády byl původně určen k pohledu z Karlovy ulice, která se směrem k domu zužovala. Dnes se zde vytváří náměstíčko, neboť starý dům „U modré štiky“ byl zbořen a nově vystavěn v uliční frontě o kus dál. Také v Královodvorské ulici na domě „U modrého klíče“ můžeme dodnes spatřit barokní sochu sv. Jana. Tento výčet jistě není úplný, je jen připomenutím oblíbenosti sv. Jana Nepomuckého v barokní Praze.

¹⁴⁰ Ivo KOŘÁN: Braunové, Praha 1999, 37.

¹⁴¹ VLČEK a kolektiv autorů 2000 (pozn. 76) 367.

¹⁴² TOMOVÁ, ANTONÍN 2009 (pozn. 109) 20.

¹⁴³ Václav HRUDKA: Portály a průčelí v Praze, in: Pragensia svatojánská, Praha 1929, 169.

¹⁴⁴ Ibidem 170.

7. 7. Svatojánské památky na Novém Městě a Vyšehradě

Zakladatelský počin císaře Karla IV. byl opravdu velkolepý. Založení Nového Města a rozmístění kostelů okolo dnes již zbořené kaple Božího Těla na Karlově náměstí nebylo náhodné. Je opravdu těžké někde začít s výpisem barokních památek na sv. Jana Nepomuckého. I zde vystavěl Kilián Ignác Dientzenhofer kostel k jeho cti a slávě, který je obdivován i dnes. Chtěl bych ale začít sochou sv. Jana Nepomuckého ve Spálené ulici, protože právě s touto sochou je spojen jeden zázrak.

Vedle bývalého trinitářského kostela Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici se Janova socha nachází v kubistické nice po pravé straně. Kostel samotný byl vystavěn podle plánů litoměřického architekta Oktávia Broggia v letech 1708-13. Jméno donátorů je do dnešních dnů dochováno nad hlavním vstupem. Byl jím baron Jan Ignác Putz z Adlerthurnu se svou manželkou Terezií.¹⁴⁵ Pískovcová socha sv. Jana Nepomuckého vnikla někdy mezi léty 1719-23 a byla osazena v ohradní zdi. Někdy bývá za jejího tvůrce označován Josef Michael Brokof. U této sochy se konaly pobožnosti s hudebním doprovodem a to zvláště v předvečer jeho svátku. I v roce 1729 se zde konala slavnost mnohem okázalejší než předešlé. Když však hudebníci vystoupili na vysoké pódium celé se zřítilo. To, že se nikomu nic nestalo bylo přikládáno právě sv. Janu Nepomuckému.¹⁴⁶ Od té doby byla považována za milostnou. Tato socha byla v roce 1912 přenesena na dnešní místo a zasazena do kubistické edikuly. V kostele potom můžeme spatřit oltář trinitářského světce sv. Michala de Sanctis. Zcela bezpečně původně náležel tento oltář sv. Janu Nepomuckému, protože v jemných rokokových řezbách vidíme andílky, kteří nesou jazyk sv. Jana a Palladium.¹⁴⁷

Voršilky byly spjaty s nepomucenským kultem od počátku 18. století. Právě v jejich hradčanském klášteře se zázračně uzdravila Terezie Krebsová. Proto ani v jejich novoměstském kostele nemohl tento světec chybět. V jednotném barokním interiéru najdeme oltář sv. Jana Nepomuckého. Rozměrný obraz je od neznámého autora a znázorňuje klečícího sv. Jana Nepomuckého před křížem doprovázeného anděly. Bohatě řezaný rám je zdoben putti a další pak v nástavci přidržují královskou korunu. Řezby na oltáři pochází z roku 1710 a jsou od Matyáše Václava Jäckla.¹⁴⁸ Před kostelem u zdi stojí pískovcové sousoší z let 1746-47.¹⁴⁹ Nápis na podstavci hlásá, že sochu zřídily voršilky ze zvláštní úcty ke sv. Janu Nepomuckému. Dřevěné modellino sochy sv. Jana se nachází na zámku ve Veltrusech.¹⁵⁰ Na návrhu podstavce je doložena také spolupráce Kiliána Ignáce

¹⁴⁵ EKERT 1883 (pozn. 92) 79.

¹⁴⁶ Ibidem 77.

¹⁴⁷ Pavel VLČEK a kolektiv: Umělecké památky Prahy, Nové Město a Vyšehrad, Praha 1998, 131.

¹⁴⁸ Ibidem 173.

¹⁴⁹ Ivo KOŘÁN: Lehká smrt a radostné zmrtvýchvstání pražské plastiky, in: Praha na úsvitu nových dějin, Praha 1988, 513.

¹⁵⁰ BLAŽÍČEK 1986 (pozn. 96) 728.

Dientzenhofera. Světcova socha má náklon postavy, typický pro Platzera. Světec drží v rukou kříž a na něm spočívají jeho oči. Navazuje tak na své pražské předlohy. Je doprovázen dvěma andílky, kteří drží dvě kartuše. Na jedné z kartuší je vyobrazen relikviář s jazykem sv. Jana, na který ukazuje svou rukou andílek a na druhé Staroboleslavský reliéf, legendou spjatý právě s pražským mučedníkem.

Františkáni u Panny Marie Sněžné zřídili kapli sv. Jana Nepomuckého v severním křídle barokního ambitu. Na hlavním oltáři kaple je v mramorovaném oltáři portálového typu obraz modlícího se sv. Jana od neznámého autora z roku 1760. Před vchodem do kostela je také svatojánská socha z roku 1715, vyhotovená pravděpodobně Janem Oldřichem Mayerem. Doplnil bych, že ještě jedna dřevěná plastika sv. Jana Nepomuckého z doby před polovinou 18. století se nachází v sakristii.

V původně plavecké osadě v kostele Nejsvětější Trojice v Trojické ulici nesměl svatojánský oltář chybět. Patronu Vltavy, v jejíchž vodách našel svou slávu, zde byl zřízen oltář při barokní přestavbě kostela. Na oltářním plátně je světec vyobrazen při kázání. Nástavec je doplněn o sochy sv. Jana Křtitele a sv. Řehoře, kteří adorují Nejsvětější Trojici. Oltář je zdoben bohatou řezbou ze 30. let 18. století. S nepomucenským motivem se setkáme v této svatyni ještě na dalších dvou oltářích. Na jednom z oltářů je umístěna socha sv. Jana Nepomuckého v barokní skřínce se skříženými rukama na prsou a na druhém oltáři jsou dva reliéfy s nepomucensko tématikou predellách.¹⁵¹

Ve Vyšehradské ulici byl sv. Janu Nepomuckému vystavěn skutečný památník. Je jím barokní kostel stejného zasvěcení. Původně zde stávala malá kaple. Ta byla v letech 1730-1738 nahrazena kostelem ke cti nového světce. Stavba byla hrazena z darů dobrodinců a tak se zde můžeme setkat se jmény hrabat z Vrbna, Černínů, Kokořovců, Šternberků, Serenynů a dalších rodin.¹⁵² Vybavení kostela pak vlastním nákladem pořídil hrabě Schaffgotsch. Tento kostel je jednou z nejkrásnějších staveb Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Jeho průčelí vynikne především z Vyšehradské ulice, kde se nad dvouramenným schodištěm vypíná dvouvěžové průčelí. Uvnitř chrámu se pak na hlavním oltáři nachází od roku 1819 dřevěná socha sv. Jana Nepomuckého od Jana Brokofa z roku 1682, přemístěná sem z domu Wunschwitzů. Retábl oltáře je zdoben čtyřmi reliéfy z legendy svatojánské. Celek je obohacen řezbou relikviáře se světcovým jazykem a dvěma andílky nesoucími kříž a palmovou ratolest. Sochařskou výzdobu dodal František Ignác Platzner. Na bočním oltáři jsou pak vedle obrazu sv. Lukáše malujícího Pannu Marii z okruhu Karla Škréty umístěny sochy sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evangelisty. Na vrcholu oltáře je pak v polokleku sv. Jan Nepomucký a anděl

¹⁵¹ BLAŽÍČEK 1986 (pozn. 96) 131.

¹⁵² Milada VILÍMKOVÁ: Stavitelé paláců a chrámů, Praha 1986, 149.

nesoucí jeho atributy. Sochy jsou dílem Jana Antonína Quitainera.¹⁵³ Mobiliář kostela byl pořízen z odkazu hraběte Schaffgotsche. Klenbu kostela pokrývá freska Františka Antonína Müllera z roku 1738.¹⁵⁴ V presbytáři je scéna mučení sv. Jana. Klenbu kostela vyplňuje oslava triumfu sv. Jana Nepomuckého. Jsou zde i zázraky spojené se světcem a také se zde zvěčnil i malíř František Antonín Müller jak tvoří podobiznu světce.

Kapucíni do svého kostela sv. Josefa na náměstí Republiky umístili v době obnovy interiéru v 70. letech 18. století také oltář s dřevěnou sochou sv. Jana Nepomuckého. Ten byl poničen ve 20. století nevhodným umístěním lavic. V nikách podél vstupu do dvorku před kostelem jsou dvě pískovcové sochy. První z nich, svatého Františka z Assisi vytvořila dílna Františka Preisse a stávala původně na Karlově mostě. Druhá socha sv. Jana Nepomuckého je podle chronogramu z roku 1730.¹⁵⁵ Svatý Jan Nepomucký zde má charakteristické zobrazení se zbožným pohledem na kříž s Kristem ve svých rukou.

Kopule karlovského kostela jsou nepřehlédnutelné. Při barokních úpravách interiéru v kostele Panny Marie a sv. Karla Velikého na Karlově byl také pořízen oltář sv. Jana Nepomuckého. Je velkou škodou, že hlavní oltář Panny Marie Nanebevzaté byl přemístěn ke sv. Apolináři, stejně jako originál milostného obrazu Panny Marie Karlovské od Jana Jiřího Heinsche z roku 1697. Skutečností ale je, že současný mariánský obraz od Josefa Hellicha z roku 1871¹⁵⁶ získal ještě větší úctu. Interiér byl přestavěn za augustiniánských kanovníků v první třetině 18. století v podivuhodné barokní divadlo. Poutník zde našel Betlémskou kapli, Svaté schody, obraz sv. Salvátora Lateránského, milostný obraz Panny Marie Karlovské a také balkóny se sochami představujícími Setkání Panny Marie s Alžbětou a Krista před Pilátem. Také varhaní kruchta dostala andělskou stafáž. Tvůrcem této výzdoby byl Jan Jiří Šlancovský a jeho dílna. Tento úchvatný celek tak dal vzniknout tak zvané malé Palestině.¹⁵⁷ Panna Maria Karlovská byla v barokní Praze velmi uctívána. Můžeme ještě připomenout sochu Panny Marie Karlovské, která stála na rohu Ječná a cesty vedoucí ke Karlovu. Ta je z roku 1720 a dnes je přemístěna do kostele na Karlově. Měla přicházejícím poutníkům ukazovat cestu.¹⁵⁸ V tomto úchvatném interiéru tak vznikl kolem roku 1760 i rokokový oltářík sv. Jana Nepomuckého po levé straně hlavního vstupu. Doplňují ho sochy sv. Václava a sv. Ludmily a v nástavci bylo umístěno staroboleslavské Palladium.¹⁵⁹ Protějškem je oltářík sv. Judy Tadeáše. Zajímavé jsou drobné skříňky na obou oltářích. Jsou v nich drobné barokní řezby ze života

¹⁵³ VLČEK a kolektiv autorů 1998 (pozn. 131) 107.

¹⁵⁴ Jana KUNEŠOVÁ, Martin MÁDL, Malířská výzdoba jezuitské rezidence a kostela sv. Františka Xaverského v Opařanech, in: Památky jižních Čech, České Budějovice 2009, 114.

¹⁵⁵ VLČEK a kolektiv autorů 1998 (pozn. 131) 114.

¹⁵⁶ EKERT 1883 (pozn. 92) 167.

¹⁵⁷ Milan M. Buben: Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, II. díl, I. svazek, Praha 2003, 29.

¹⁵⁸ Jan ROYT: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, Praha 1999, 60.

¹⁵⁹ VLČEK a kolektiv autorů 1998 (pozn. 131) 139.

sv. Jana.

Kostel sv. Štěpána se může pochlubit obrazem sv. Jana Nepomuckého od Jana Jiřího Heinsche z přelomu 17. a 18. století. Je v kruhovém poli a v jeho rozích plátna jsou vymalovány scény ze světceva života. Toto není jediný Heinschův obraz z doby ještě před Janovou beatifikací. V Národní galerii je obraz téhož světce, který možná pochází z některého pražského chrámu. Svatý Jan v polokleče obrací zbožný pohled na velký krucifix, který má v rukou. Andělci mu přinášejí palmovou ratolest a vavřínový věnec. Vpravo je vyobrazení světceva svržení do vod Vltavy. Tento výjev je podobný i na Heinschově obraze z křížovnického majetku.¹⁶⁰

V kostele sv. Jindřicha a Kunhuty se můžeme setkat barokní sochou v kapli sv. Barbory. Vytvořil ji neznámý pražský řezbář kolem poloviny 18. století. Z tohoto kostela pochází také rozměrné plátno, které se připisuje Janu Jiřímu Heinschovi a datuje se do doby kolem roku 1700. Svatý Jan Nepomucký je na něm vyobrazen jako zajatec, jehož jeho katani vedou po Karlově mostě. O ranné svatojánské úctě také svědčí socha před kostelem. Byla vytvořena roku 1709 neznámým sochařem za místního faráře Matěje Václava Jelínka.¹⁶¹ Tato socha původně stála ještě se sochou sv. Judy Tadeáš u někdejší brány hřbitova.

Taktéž v kostele Panny Marie Bolestné je na hlavním oltáři, který pokrývá celou východní stranu kostela umístěna socha sv. Jana Nepomuckého z doby kolem roku 1725 z dílny Jana Jiřího Šlanzovského. Na rokokovém oltáři sv. Anny v kostele sv. Vojtěcha je umístěna také nepomucenská socha. Jedná se o dřevěnou pozlacenou bustu a jejím protějškem je sv. Josef.¹⁶² Jde o práci neznámého autora. Při vstupu do kostela je pak na podstavci v nice umístěna rokoková pískovcová socha sv. Jana Nepomuckého z doby kolem roku 1745.

Výčet soch a obrazů Nového Města uzavírá sv. Jan Nepomucký v kostele sv. Petra v Biskupské ulici. Křížovníci s červenou hvězdou byli velkými svatojánskými ctiteli a tak snad v každém jejich kostele najdeme sochu či obraz se sv. Janem Nepomuckým. U sv. Petra není umístěn na oltáři, ale symbolicky naproti kazatelně asi v její úrovni. Socha z první poloviny 18. století stojí na soklu pod raně barokním vyřezávaným baldachýnem. V těchto místech býval oltář bratrstva Pěti ran Krista Pána.¹⁶³

Tak jako v celé Praze i na Novém Městě byly některé kostely Josefem II. zrušeny a později zbořeny. Jiné měly štěstí a později se dočkaly znovuzrození. Takový osud potkal i kostel sv. Kateřiny. Naopak kaple sv. Jana Nepomuckého na místě údajné studovny v Apolinářské ulici zanikla. V této době zaniklo i mnoho jiných památek. Některé obrazy a sochy byly přemístěny, jiné byly zničeny nebo ztraceny. Při úpravách kostelů v devatenáctém a dvacátém století bylo mnoho

¹⁶⁰ Jaromír NEUMANN: Malířství 18. století v Čechách. Barokní realismus, Praha 1951, 109.

¹⁶¹ ROYT 1993 (pozn. 55) 83.

¹⁶² VLČEK a kolektiv autorů 1998 (pozn. 131) 168.

¹⁶³ EKERT 1883 (pozn. 92) 39.

památek vyměněno. Příkladem může být kaple sv. Jana Nepomuckého u sv. Ignáce. Dnes je zde obraz světce od Emanuela Dítěte z doby po roce 1900.¹⁶⁴ Přesto jeden Nepomuk u sv. Ignáce zůstal. Jedná se o rokokové poprsí umístěné spolu s jinými světci na dřevěném závětrří u vchodu. A tak jako zmizela barokní jezdecká socha sv. Václava od Jana Jiřího Bendla z Václavského náměstí a dostala se na Vyšehrad, tak také ze stejného náměstí zmizelo sousoší sv. Jana Nepomuckého z roku 1727 od Karla Josefa Hierneleho. To se ocitlo na náměstí v Žebráku

Svatý Jan Nepomucký byl kanovníkem na Vyšehradě a mezi zdejšími kanovníky byl zvláště ctěn. Svatovítská kapitula si sice svatého Jana Nepomuckého „přivlastnila“, ale to na věci nic nemění. Dnešní novogotický chrám sv. Petra a Pavla vznikl při přestavbě starého barokního kostela v letech 1885-1903. V původním barokním kostele býval oltář sv. Jana Nepomuckého, ale byl již v 19. století velmi sešlý. Při novogotické přestavbě mu zde také byla zasvěcena kaple. V bohatě vyřezávané novogotické oltářní kastli je umístěno mnoho barokně adjustovaných ostatků včetně patrona kaple. Na protější stěně se pak nachází rozměrný obraz v bohatě vyřezávaném rámu. Na něm je sv. Jan Nepomucký vymalován v kanovnickém šatu a doprovází ho andělci s jeho atributy. Toto plátno je připisováno Karlu Škrétovi ml. a pochází asi z 90. let 17. století. V nedaleké kapli Panny Marie Bolestné je pak umístěn ve stejné výšce další svatojánský obraz. Velmi jemná malba vypovídá o práci kvalitního barokního mistra z doby kolem roku 1720.¹⁶⁵ Jeho jméno ale neznáme. Obě díla uchovávaná ve zdejší bazilice byla původně součástí barokní výbavy někdejšího kostela sv. Petra a Pavla. Zdejší kapitulní děkan Jan Tomáš Vojtěch Berghauer oslavil v 18. století sv. Jana Nepomuckého monumentálním dílem „Promartyr poenitentiae“.¹⁶⁶

Tento výčet barokních památek jistě není úplný. Nebylo možné popsat všechny relikviáře, kalichy, monstrance a mnoho dalších věcí se svatojánskou tematikou, které pražské kostely ve svých útrokách ukrývají.

8. Ikonografie sv. Jana Nepomuckého

Ikonografie sv. Jana Nepomuckého je velmi bohatá. Na počátku 17. století se vlastně začala formovat a postupem doby se ustálila. Již na dveřích v katedrále sv. Víta můžeme vidět sv. Jana v kanovnickém šatu s palmovou ratolestí a knihou v ruce. Je oblečen v černé klerice, rochetě a almuci a okolo hlavy má svatozář. Myslím, že zásadním zobrazením a předlohou pro další sochy a obrazy byla statue na Karlově mostě. Zde je již svatý Jan zobrazen s biretem na hlavě, v kanovnickém hávu, palmovou ratolestí a Kristem na kříži v ruce. I tato socha měla ovšem

¹⁶⁴ VLČEK a kolektiv autorů 1998 (pozn. 131) 101.

¹⁶⁵ Bořivoj NECHVÁTAL, Vladimír HYNLÍK: Vyšehrad, Velehrad 2000, 20.

¹⁶⁶ KOTOUS (pozn. 2) 18.

předchůdce. Po roce 1683 je pak běžnou součástí svatozář s pěti hvězdami kolem hlavy. Do této doby byla s dvanácti hvězdami zobrazována jen Panna Maria. Co tyto hvězdy mají symbolizovat? Podle legendy se nad Janovým mrtvým tělem, které se vynořilo na Vltavě objevilo pět zářivých hvězd. Je to snad symbol pěti ran Kristových? Jan byl přece „služebník Boží“ a pro Krista vlastně podstoupil i mučednickou smrt. Tyto hvězdy ale mohou mít i jiný význam a to podle latinského slova TACUI, tedy „mlčel jsem“. Svatý Jan Nepomucký byl spojován s nevyzrazením zpovědního tajemství královny Žofie Bavorské. Ať již jsou okolnosti vzniku tohoto pro sv. Jana tak typického atributu jakékoli jsou hvězdy kolem jeho hlavy nepřehlédnutelné.

Asi nejstarším dokladem svatojánské úcty byl obraz z majetku pražské patricijské rodiny Ledvinků z Adlerfelsu.¹⁶⁷ Tento obraz tzv. „vera effigies“ se nedochoval a známe ho jen z pozdějších zobrazení. Svatý Jan klidně leží s hlavou na polštáři oblečený v kanovnícký šat s biretem na hlavě. V rukou drží krucifix a kolem hlavy má pět zářících hvězd.

Jeho zmučené tělo bylo shozeno do chladných vod Vltavy v roce 1393 z Kamenného mostu a právě tento most se také stává jeho neodmyslitelnou součástí pro zobrazení. Most, ze kterého jeho vrazi shazují Janovo tělo do řeky můžeme spatřit na mnoho reliéfech na menzách oltářů a podstavcích soch a stejně tak i v pozadí mnoha obrazů. Janovo tělo je většinou vyobrazeno jak pluje po Vltavě. Také proto se sv. Jan Nepomucký stal patronem Vltavy, mostů, vorařů a také je vzýván jako ochránce proti povodni.

Od prvních počátků je Jan spojován s nevyzrazením zpovědního tajemství. Bůh odpouští hříchy skrze zpovědníka. Svatý Jan Nepomucký sedí ve zpovědnici a zpovídá českou královnu. Zpověď je pro katolickou církev velmi důležitá a bylo tak i v nelehkých dobách katolické obrody po roce 1620. Asi i proto byl dáván za příklad sv. Jan Nepomucký jako ochránce zpovědního tajemství, jež ho nechtěl králi Václavu IV. vyradit. Jedná se sice o legendu, ale právě tento motiv je často na nepomucenských památkách zobrazován, stejně jako most. Připomenul bych symboliku zpovědníka (sv. Jana Nepomuckého) a kajícnice (sv. Maří Magdaleny) v křížovnickém kostele sv. Františka z Assisi. Mlčenlivost symbolizuje prst na ústech světce samotného. Někdy si přikládá prst k ústům doprovázející anděl. Také ryba je symbolem mlčení. Ryba je pak spojována také s vodou, v té ostatně našel první místo odpočinku. Ryba je samozřejmě znakem Ježíše Krista.¹⁶⁸ Za zázrak bylo pokládáno nalezení „největší svatojánské relikvie“ v roce 1719. Jedná se o jazyk, který se měl napříště stát neodmyslitelnou součástí svatojánské výzdoby oltářů, soch, obrazů i relikviářů. Bývá znázorňován v kartuších držných andělky, ale i v dodnes dochovaném barokním relikviáři monstrancového typu z pokladnice katedrály sv. Víta. Méně častým zobrazením zamčených úst bývá u sv. Jana zámek. Ostatně Janův jazyk je i symbolem výmluvnosti a jeho kazatelských

¹⁶⁷ ROYT 1993 (pozn. 55) 76.

¹⁶⁸ RULÍŠEK 2006 (pozn. 56) 394.

schopností. Jazyk nemusí jen chválit Boha, ale může také škodit a pomlouvat. Také proto je sv. Jan Nepomucký patronem proti pomluvě.

V době baroka se vyskytla legenda, že sv. Jan Nepomucký před svou smrtí putoval do Staré Boleslavi k Panně Marii Staroboleslavské. Panna Maria se stala královnou barokních Čech. Mariánský kult český národ naplno přijal a tak dodnes můžeme obdivovat taková poutní místa jakým je třeba Stará Boleslav, Svatá Hora, Chlum Svaté Máří a mnoho dalších. Nejedna pražský dům dostal do domovního znamení právě Pannu Marii Staroboleslavskou. Za všechny připomenu dům „U zlaté studně“ kde se můžeme mezi jinými světcí setkat i se sv. Janem Nepomuckým. Mariánský kult se stal nedílnou součástí náboženského života barokního člověka. Paladium země české bylo právě v době baroka velmi uctíváné. Je spojováno se sv. Václavem a tento svatováclavský kult v 17. století nabyl velkého významu pro náš národ. Paladium bylo uctíváno nejen císařskou rodinou a šlechtou, ale také širokými vrstvami obyvatelstva království. Dobrá byla i poměrně blízká dostupnost tohoto poutního místa od Prahy. Svatý Jan Nepomucký bývá zobrazován jako poutník do Staré Boleslavi a nebo jak se před staroboleslavským reliéfem modlí. A právě toto Paladium často doprovází sv. Jana Nepomuckého v dílech s ním spojených.

Svatého Jana Nepomuckého můžeme spatřit také jak rozděljuje almužnu chudým. Vzpomeňme na Brokofovu sochu u kostela sv. Ducha a na obraz Petra Kecka z kostela sv. Jakuba. Dobročinnost, ochrana vdov a sirotků ostatně byla posláním sv. Jana Nepomuckého.

Svatojánská ikonografie je velmi bohatá a tak můžeme sv. Jana spatřit na obrazech při modlitbě před Ukřižovaným na kříži. Zvláště v 18. století je toto téma velmi časté. Připomenul bych Palkův obraz sv. Jana v polokleku před oltářem s křížem kde mu andělci nesou palmovou ratolest, symbol jeho pozdějšího mučednictví. Zvláště na obrazech kde je zobrazen v tichém usebrání si vyprošuje dobrou smrt. Bývá také utěšován anděly.

Před svou smrtí podstoupil svatý Jan vyslýchání a kruté mučení. Toto utrpení vymaloval na klenbě kostela sv. Jana Nepomuckého u voršilek na Hradčanech velký freskař českého baroka Václav Vavřinec Reiner. Jan bývá také zobrazován před králem Václavem IV. a jeho družinou.

Velmi vzácné je pak jeho zobrazení jako mladíka, jenž je vychováván v cisterciáckém klášteře v Nepomuku. Také známe svatého Jana jako vězně. Příkladem nám může být tzv. „vězení sv. Jana Nepomuckého“ na Pražském hradě.¹⁶⁹ Toto zobrazení známe i z několika rytin.

17. a zvláště 18. století bylo velmi bohaté na zobrazení sv. Jana Nepomuckého. Velké množství nepomucenských památek můžeme najít po celých Čechách, Moravě, Rakousku, Bavorsku a jinde. Pražský mučedník se tak stal ozdobou náměstí, ulic, cest a kostelů i kaplí. Je také ochráncem mostů a mohl by se stát i mostem smíření mezi národy.

¹⁶⁹ Jan ROYT: Ikonografie sv. Jana Nepomuckého, in: Svatý na mostě, Praha 2009, 26.

9. Závěr

Ve své práci jsem se snažil popsat „dvojitý“ život sv. Jana Nepomuckého a místa která jsou s ním v Praze spojovaná. Nedílnou součástí jsou památky a umělecká díla s nepomucenskou tematikou. V době baroka byla oblíbenost sv. Jana Nepomuckého opravdu veliká. Mnoho památek se nedochovalo, ale i ty jenž jsou na svých místech a nebo byly přeneseny jinam svědčí o velké úctě k tomuto pražskému mučedníkovi. Je trochu paradoxem, že právě králi Václavovi IV. vděčíme za světce, který naši zemi proslavil daleko za hranicemi. Jen těžko si dokážeme dnes představit pražské barokní slavnosti. Tuto slávu předznamenalo již přenesení ostatků sv. Norberta z Magdeburku do Prahy roku 1627. Blahořečení a především svatořečení svatého Jana Nepomuckého bylo vnímáno jako opravdové vítězství zbožných svatojánských ctitelů. Nový světec byl v Praze uctíván již dlouho před beatifikací.

Byl oslavován nejen v uměleckých dílech, ať malířských nebo sochařských, ale také v architektuře. Praha mu vystavěla hned dva pomníky v podobě jemu zasvěcených kostelů. Volba architekta Kiliána Ignáce Dientzenhofera nebyla jistě náhodná. V Praze se asi nenašel barokní malíř, který by se ve svém díle se sv. Janem Nepomuckým nasetkal. I dnes můžeme obdivovat fresky malíře vrcholného baroku Václava Vavřínce Reinera v nepomucenském kostele na Hradčanech. Od trochu strnulého zpodobnění v 17. století, kdy je svatý Jan malován, se dostáváme až k něžným rokokovým malbám Palkovým a Molitorovým. Ani sochařství nezůstává pozadu. Ikonografickým prototypem se stává svatojánská socha z Karlova mostu i poloklečící světec z náhrobku v katedrále sv. Víta. Matyáš Bernard Braun, Brokofové, František Ignác Platzer a mnoho dalších dalo sv. Janu Nepomuckému řadu podob.

V této práci jsem se nezaobíral uměleckým řemeslem a klášterními pracemi. Toto zajímavé téma by vydalo jistě na celou knihu. Množství relikviářů s voskovým světcovým jazykem, obrázky na pergamenu a řezby bývají bohatě adjustovány. Setkáme se i se světcovým náhrobkem nebo sv. Janem Nepomuckým v prosklených rakvích. Uměleckořemeslná práce pražských zlatníků byla skvělá a tak ne na jednom kalichu najdeme vytepaný svatojánský motiv, popřípadě malované smalty. Také nebylo možné zmínit množství velkých grafických listů v podobě univerzitních tezí, malé rytiny a svaté obrázky. Z rytců bych snad jen vzpomněl Antonína Birckharta a Michaela Rentze. S nepomucenskou tematikou se setkáme nejen na medailích, svátostkách, růžencích, ale také na podmalbách. Nebylo by možné vyjmenovat motivy a památky pražských kostelů, muzejních institucí a soukromých sbírek.

Také literární díla vznikala k počtě sv. Jana Nepomuckého. Bohuslav Balbín, Jiří Berthold Pontanus z Breitenberka, Kašpar Petr Drauškovius, Tomáš Vojtěch Berghauer a mnoho jiných oslavilo velkého světce a divotvůrce ve svých dílech. A ani hudba nemohla zůstat pozadu. Vždyť již

od roku 1715 se konala hudební produkce přímo na Vltavě. Svatý Jan byl oslavován ve mších, litaniích i v prostých písničkách svatojánských ctitelů.

Svatojánská legenda prošla barokními Čechami a zanechala po sobě nesmazatelnou stopu. Ještě dnes jsou naše města i vesnice, kostely, kaple i krajina plné památek se sv. Janem Nepomuckým. Ne vždy jsou to díla předních umělců, mnohdy jsou to výtvary až lidového charakteru. Myslím, že to ale není podstatné. Všechna vznikala z úcty ke světcovi, který se z prosté kolébky v Nepomuku dostal až na místo nejvyšší a tím je oltář nebes.

Svatý Jan Nepomucký se svým, tak charakteristickým oděvem kanovníka, křížem a palmovou ratolestí v rukou a svými pěti hvězdami kolem hlavy stal nehynoucí slávou země české.

Seznam použité literatury a pramenů

Monografie

- ANTONÍN Martin / THOMOVÁ Soňa: 101 nejkrásnějších domovních znamení Prahy, Praha 2009
- BITNAR Vilám (ed.), PROCHÁZKA Karel: Pragensia svatojánská, Praha 1929
- BLAŽÍČEK Oldřich J.: Ferdinand Brokof, Praha 1986
- BLAŽÍČEK Oldřich J.: Sochařství baroka v Čechách, Praha 1958
- BLAŽÍČEK Oldřich: Náhrobek sv. Jan Nepomuckého, Praha 1940
- BLAŽÍČEK Oldřich J.: Umění baroku v Čechách, Praha 1971
- BLESÍK Jan, U sv. Kajetána pod hradem pražským, Praha 1947
- BOROVÝ Klement: Sv. Jan Nepomucký, mučedník a hlavní patron království českého, Praha 1878
- BUBEN Milan: Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve c českých zemích, 2. díl, I. svazek Praha 2002
- EKERT František: Posvátná místa král. hl. města Prahy, Praha 1883
- GELMI Josef: Papežové, Praha 1994
- KOŘÁN Ivo: Braunové, Praha 1999
- KOTOUS Jan: Portréty vyšehradské kapituly, Kostelní Vydří 2007
- MIKULEC Jiří: Barokní náboženská bratrstva v Čechách, Vimperk 2000
- NECHVÁTAL Bořivoj / HYHLÍK Vladimír: Kapitulní chrám sv. Petra a Pavla, Velehrad 2000
- NEUMANN Jaromír: Český barok, Praha 1974
- NEUMANN Jaromír: Malířství 18. století v Čechách. Barokní realismus, Praha 1951
- NOVOTNÝ Antonín: Praha „temna“, Praha 1946
- PODLAHA Antonín, ŠITTLER Eduard: Chrámový poklad u sv. Víta v Praze, Praha 1903
- POCHE Emanuel a kolektiv autorů: Praha na úsvitu nových dějin, Praha 1988
- POCHE Emanuel: Kostel a klášter sv. Jakuba v Praze, Praha 1942
- POLC Jaroslav V.: Svatý Jan Nepomucký, Praha 1993
- PREISS Pavel: Italští umělci v Praze, Praha 1986
- PREISS Pavel: Václav Vavřinec Reiner, Praha 1970
- ROYT Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, Praha 1999
- RULÍŠEK Hynek: Slovník křesťanské ikonografie, České Budějovice 2006
- STEJSKAL František: Svatý Jan Nepomucký, I, Praha 1921
- STEJSKAL František: Svatý Jan Nepomucký, II, Praha 1922
- ŠITTLER Eduard, PODLAHA Antonín: Album svatojánské, Praha 1896
- ŠTĚDRÝ František: Obrana sv. Jana Nepomuckého, Praha 1906
- ŠTĚDRÝ František: Svatý Jan Nepomucký, Praha 1917
- TISCHEROVÁ Jana: František Ignác Weiss, Praha 2007

VILÍMKOVÁ Milada: Stavitelé paláců a chrámů, Praha 1986
VLČEK Pavel a kolektiv autorů: Umělecké památky Prahy, Pražský hrad a Hradčany, Praha 2000
VLČEK Pavel a kolektiv autorů: Umělecké památky Prahy, Malá Strana, Praha 1999
VLČEK Pavel a kolektiv autorů: Umělecké památky Prahy, Staré Město a Josefov, Praha 1996
VLČEK Pavel a kolektiv autorů: Umělecké památky Prahy, Nové Město a Vyšehrad, Praha 1998
VLNAS Vít: Jan Nepomucký, česká legenda, Praha 1993
VOKOLKOVÁ Daniela: Mučedník zpovědního tajemství sv. Jan Nepomucký, Praha 1993

Stat' ve sborníku, katalogu, kolektivní práci

BLAŽÍČEK Oldřich J.: Barokní sochařství 17. století v Čechách, in: Dějiny českého výtvarného umění II/2, Praha 1989, 292-311
BLAŽÍČEK Oldřich J.: Sochařství pozdního baroka, rokoka a klasicismu v Čechách, in: Dějiny českého výtvarného umění II/2, Praha 1989, 711-738
HLADÍK Tomáš: Sochařství baroka v Čechách, in: Sláva barokní Čechie, VLNAS Vít (ed.), 132-175
HORYNA Mojmir, VILÍMKOVÁ Milada: Kilián Ignác Dientzenhofer, in: Praha na úsvitu nových dějin, POCHE Emanuel (ed.), Praha 1988, 368-388
KUNEŠOVÁ Jana, MÁDL Martin: Malířská výzdoba jezuitské rezidence a kostela sv. Františka Xaverského v Opořanech, in: Památky jižních Čech 2, GAŽI Martin (ed.), 87-120
NAŇKOVÁ Věra, Chronologický seznam díla Kiliána Ignáce Dientzenhofera, in: Kilián Ignác Dientzenhofer a umělci jeho okruhu, Praha 1989, 43-53
PREISS Pavel: Malířství vrcholného baroka v Čechách, in: Dějiny českého výtvarného umění I/2, Praha 1989, 340-605
PREISS Pavel: Pražští freskaři baroka vrcholného a pozdního, in: Praha na úsvitu nových dějin, POCHE Emanuel (ed.), Praha 1988, 528-548
ROYT Jan: Sv. Jan Nepomucký ve vězení, in: Barokní Praha – barokní Čechie 1620-1740, LEDVINKA Václav (ed.), Praha 2004, 473-479
ROYT Jan: Johannes von Nepomuk und seine Verehrung in Prag, in: Johannes von Nepomuk 1393-1993, München 1993, 80-87
ROYT Jan: Ikonografie sv. Jana Nepomuckého, in: Svatý na mostě, Praha 2009, 26-27
ŠRONĚK Michal: Barokní malířství 17. století v Čechách, in: Dějiny českého výtvarného umění II/2, Praha 1989, 324-355
VOLK Peter: Nepomukstatuen – Bemerkungen zu den Darstellungsformen, in: Johannes von Nepomuk 1393-1993, München 1993, 27-35

Seznam obrazové dokumentace

1. Kilián Ignác Dientzenhofer, kostel sv. Jana Nepomuckého na Skalce, 1730-38, pohled od západu. Foto: archiv autora.
2. Detail vstupní brány ke kostelu sv. Jana Nepomuckého na Skalce, pohled od severu. Foto: archiv autora
3. Sv. Jan Nepomucký, 1745, pískovec, socha v nice u hlavního vchodu kostela sv. Vojtěcha v Praze. Foto: archiv autora.
4. František Ignác Platzer, sv. Jan Nepomucký, 1746-47, pískovec, před kostelem sv. Voršily v Praze. Foto: archiv autora.
5. Detail světcovy sochy před kostelem sv. Voršily. Foto: archiv autora.
6. Praha, kostel sv. Salvátora, původní barokní oltář sv. Jana Nepomuckého s novějším obrazem od Václava Hellicha. Foto: archiv autora.
7. František Ignác Weiss, sv. Jan Nepomucký z oltáře sv. Barbory, polychromované dřevo, kostel Panny Marie před Týnem v Praze. Foto: archiv autora.
8. Sv. Jan Nepomucký, kolem 1718, pískovec, Praha, dům „U černého medvěda“ v Týnském dvoře. Foto: archiv autora.
9. Sv. Jan Nepomucký, kolem 1760, pískovec, Praha, dům „U tří pštrosů“ na Dražického náměstí. Foto: archiv autora.
10. Matyáš Rauchmiller, Jan Brokof, Jeroným Heroldt, sv. Jan Nepomucký, 1683, Praha, Karlův most. Foto: archiv autora.
11. Kopie barokní mřížky se sv. Janem Nepomuckým, Praha, Karlův most. Foto: archiv autora.
12. Ferdinand Maxmilián Brokof, sv. Jan Nepomucký, kolem 1725, Praha, socha před u kostela sv. Ducha. Foto: archiv autora.
13. Sv. Jan Nepomucký, kolem 1750, pískovec, Praha, dům „U modrého klíče“ v Královodvorské ulici. Foto: archiv autora.
14. Sv. Jan Nepomucký, kolem 1730, pískovec, Praha, ohradní zeď u kostela sv. Josefa na Náměstí Republiky. Foto: archiv autora.
15. Sv. Jan Nepomucký, 1715, pískovec, Praha, dvůr kostela Panny Marie Sněžné. Foto: archiv autora.
16. Ferdinand Maxmilián Brokof, 1721-22, pískovec, Praha, kaple sv. Jana Nepomuckého při bazilice sv. Jiří. Foto: archiv autora.
17. Ferdinand Maxmilián Brokof, sv. Jan Nepomucký, 1726-36, pískovec, Praha, detail sochy z mariánského sloupu na Hradčanském náměstí. Foto: archiv autora.

18. Sv. Jan Nepomucký, kolem 1775, pískovec, Praha, kanovnícký dům na Hradčanském náměstí. Foto: archiv autora.
19. Ferdinand Maxmilián Brokof, sv. Jan Nepomucký, 1709-10, pískovec, Praha, Radnické schody. Foto: archiv autora.
20. Detail výzdoby domu „U zeleného raka“, Praha, Nerudova ulice. Foto: archiv autora.
21. Detail klenáku nad vstupem domu „U sv. Jana“, Praha, Nerudova ulice. Foto: archiv autora.
22. Sv. Jan Nepomucký, kolem 1780, pískovec, Praha, Šporkova ulice. Foto: archiv autora.
23. Ferdinand Geiger, sv. Jan Nepomucký, kolem 1730, pískovec, Praha, detail morového sloupu na Malostranském náměstí. Foto: archiv autora.
24. Jan Jiří Šlanzovský, oltář sv. Jana Nepomuckého, 1721, dřevo, polychromie, Praha, kostel sv. Josefa. Foto: archiv autora.
25. Sv. Jan Nepomucký mezi dvěma anděly, kolem 1730, olej na plátně, Praha, kostel sv. Tomáše. Foto: archiv autora.
26. Jan Oldřich Mayer, počátek 18. století, detail štukové výzdoby domu „U zlaté studny“, Praha, Karlova ulice. Foto: archiv autora.
27. Jan Michal Brokof, sv. Jan Nepomucký, 1719-23, pískovec, Praha, zeď u kostela Nejsvětější Trojice. Foto: archiv autora.
28. Sv. Jan Nepomucký, kolem 1760, olej na plátně, Praha, kaple sv. Jana Nepomuckého při kostele Panny Marie Sněžné. Foto: archiv autora.

1. Kilián Ignác Dientzenhofer: kostel sv. Jana Nepomuckého na Skalce, 1730-38, Praha, pohled od západu

2. Vstupní brána ke kostelu sv. Jana Nepomuckého na Skalce, Praha, detail štukové výzdoby, pohled od severu

3. Sv. Jan Nepomucký, kolem 1745, pískovec, Praha, kostel sv. Vojtěcha, socha u hlavního vchodu

4. František Ignác Platzer, sv. Jan Nepomucký, 1746-47, pískovec, Praha, socha před kostelem sv. Voršily

5. František Ignác Platzer: sv. Jan Nepomucký, 1746-47, pískovec, Praha, socha před kostelem sv.

Voršily

6. Kostel sv. Salvátora, původní oltář sv. Jana Nepomuckého s novějším obrazem Václava Hellicha

7. František Ignác Weiss: sv. Jan Nepomucký, kolem 1740, dřevo, polychromie, Praha, kostel Panny Marie před Týnem, oltář sv. Barbory

8. Sv. Jan Nepomucký, kolem 1718, pískovec, Praha, dům „U černého medvěda“ v Týnském dvoře

9. Sv. Jan Nepomucký, kolem 1760, pískovec, Praha, dům „U tří pštrosů“ na Dražického náměstí

10. Matyáš Rauchmiller, Jan Brokof, Jeroným Heroldt: Sv. Jan Nepomucký, 1683, Praha, Karlův most

11. Kopie barokní mřížky se sv. Janem Nepomuckým, Praha, Karlův most

12. Ferdinand Maxmilián Brokof: Sv. Jan Nepomucký, kolem 1725, pískovec, Praha, před kostelem sv. Ducha

13. Sv. Jan Nepomucký, kolem 1750, pískovec, Praha, dům „U modrého klíče“

14. Sv. Jan Nepomucký, 1730, pískovec, Praha, ohradní zeď u kostela sv. Josefa na Náměstí Republiky

15. Sv. Jan Nepomucký, 1715, pískovec, Praha, dvůr kostela Panny Marie Sněžné

16. Ferdinand Maxmilián Brokof: Sv. Jan Nepomucký, 1721-22, pískovec, Praha, kaple sv. Jana Nepomuckého na Pražském hradě

17. Ferdinand Maxmilián Brokof: Sv. Jan Nepomucký, 1726-36, pískovec, Praha, detail morového sloupu na Hradčanském náměstí

18. Sv. Jan Nepomucký, kolem 1775, pískovec, Praha, kanovnícký dům na Hradčanském náměstí

19. Ferdinand Maxmilián Brokof: Sv. Jan Nepomucký, 1709-1.,. pískovec, Praha, Radnické schody

20. Detail výzdoby domu „U zeleného raka“, Praha, Nerudova ulice

21. Detail klenáku nad vstupem domu „U sv. Jana“, Praha, Nerudova ulice

22. Sv. Jan Nepomucký, kolem 1780, pískovec, Praha, Šporkova ulice

23. Ferdinand Geiger: Sv. Jan Nepomucký, kolem 1730, pískovec, Praha, detail morového sloupu na Malostranském náměstí

24. Jan Jiří Šlanzovský: Sv. Jan Nepomucký, 1721, dřevo, polychromie, Praha, kostel sv. Josefa v Josefské ulici

25. Sv. Jan Nepomucký mezi dvěma anděly, kolem 1730, olej na plátně, Praha, kostel sv. Tomáše

26. Jan Oldřich Mayer, detail štukové výzdoby domu „U zlaté studny“, počátek 18. století, Praha, Karlova ulice

27. Jan Michael Brokof: Sv. Jan Nepomucký, 1719-23, pískovec, Praha, zeď u kostela Nejsvětější trojice ve Spálené ulici

28. Sv. Jan Nepomucký, kolem 1760, olej na plátně, Praha, kaple sv. Jana Nepomuckého při kostele Panny Marie Sněžné